

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

ЕКОЛОГІЧНЕ ІНСПЕКТУВАННЯ

Методичні вказівки до виконання практичних робіт
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Екологія»
спеціальності Е2 Екологія
галузі знань Е Природничі науки, математика та статистика
денної та заочної форм навчання

Луцьк 2026

УДК 631.95

А 26

До друку:

Голова навчально-методичної ради факультету ФАТЕ _____ Кірчук Р. В.

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій
ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ Н.П. Поліщук

Рекомендовано до видання навчально-методичною радою факультету аграрних технологій та екології ЛНТУ, протокол № _____ від « _____ » _____ 2026 року.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри екології ЛНТУ,
протокол № _____ від « _____ » _____ 2026 року.

Завідувач кафедри екології _____ к.і.н., доцент Іванців В.В.

Укладач: _____ Бондарчук С.П., кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри екології

Рецензент: _____ М.І. Федонюк, к. геогр. н., доцент кафедри екології ЛНТУ

Відповідальний за випуск: _____ В.В. Іванців, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри екології ЛНТУ

А 26 Екологічне інспектування [текст]: Методичні вказівки до виконання практичних робіт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Екологія» спеціальності Е2 Екологія галузі знань Е Природничі науки, математика та статистика денної та заочної форм навчання/уклад. Бондарчук С.П. Луцьк : ЛНТУ. 2026. 84 с.

Видання містить методичні вказівки до виконання практичних робіт, призначене для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Екологія» спеціальності Е2 Екологія галузі знань Е Природничі науки, математика та статистика денної та заочної форм навчання.

С.П.Бондарчук, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Практична робота №1 «Розрахунок нормативів часу при здійсненні робіт по держконтролю за додержанням природоохоронного законодавства».....	7
Практична робота №2 «Інспекторські перевірки дотримання водоохоронного законодавства».....	19
Практична робота №4 «Види адміністративних правопорушень у сфері охорони довкілля»	44
Практична робота №5 «Діяльність громадських інспекторів з охорони навколишнього середовища».....	49
Практична робота № 6 «Розрахунок стягнень за збитки, спричинені забрудненням атмосферного повітря»	58
Практична робота № 7 «Розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів»	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	82

ВСТУП

У зв'язку із зростаючим впливом людини на оточуюче середовище та порушенням численних зв'язків між явищами природи екологія нині стала найважливішою наукою – не тільки біологічною, а й соціальною.

Екологічна освіта підростаючого покоління є достатньо важливим і актуальним завданням сучасного суспільства, а також однією з основних умов його подальшого виживання. Тому таким важливим є зміст цієї освіти – той науковий багаж, фундамент знань, який повинен увійти у світогляд нового покоління, стати основою його діяльності, біоцентричного сприймання оточуючої природи.

Саме жива природа, з надр якої еволюціонувало людське суспільство, обумовлює і його життєзабезпечення як джерело харчових та інших відновлюваних ресурсів, регулятор якості води і повітря, запасів родючості ґрунтів та багато іншого. Вміння запобігати еволюційним катастрофам чи ліквідувати наслідки тих, які вже відбулися, правильно розпоряджатися тим, що дає нам природа, – це значить, у першу чергу, вміти зберігати та підтримувати на Землі життя у різних його проявах і формах. Тому екологічна грамотність неможлива без елементарного розуміння того, як побудована жива природа, з якими біологічними законами необхідно рахуватися людині у своїй господарській діяльності.

Серед превентивних заходів, які повинні гарантувати екологічну безпеку, велика роль належить природоохоронному інспектуванню. Основним змістом інспектування є попередження і виявлення порушень законодавства про охорону навколишнього середовища незалежно від суб'єкта права. Здійснюючи контроль за господарською діяльністю юридичних і фізичних осіб державні органи інспектування наділені широким колом повноважень і прав. Мають вони й відповідні обов'язки.

Майбутній фахівець – еколог повинен добре знати структуру державних органів контролю і нормативні документи, що регламентують умови

інспекторської перевірки додержання підприємствами, установами і організаціями екологічного законодавства.

При підготовці практичних робіт із курсу щодо розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушень природоохоронного законодавства були використані матеріали збірника методичних вказівок до практичних занять з дисципліни «Економічна відповідальність за екологічні правопорушення» (автори - Сапко О.Ю., Кур'янова С.О. Одеса, ОДЕКУ, 2022 р., 175 с.).

Природоохоронне інспектування – перевірка виконання природоохоронних вимог підприємствами, організаціями, установами, які здійснюють певну діяльність. Об'єкти природоохоронного інспектування - це природне середовище, антропогенний вплив на довкілля, діяльність міністерств, відомств, організацій і установ по охороні та раціональному використанню природних ресурсів, а також оздоровленню навколишнього середовища, додержанню природоохоронного законодавства.

Головною метою інспекторських перевірок є визначення екологічного стану об'єкту, ступеню і характеру його впливу на довкілля, дотримання вимог законодавства, норм і правил у галузі охорони природи для своєчасного вжиття заходів по усуненню виявлених порушень та попередженню негативного впливу об'єкту на навколишнє природне середовище.

Визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушень природоохоронного законодавства через збройну агресію РФ, має ключове значення для фіксації реальних масштабів екологічної шкоди та формування доказової бази екологічних злочинів. Знищення природних екосистем, забруднення земель, водних ресурсів і атмосферного повітря, руйнування об'єктів інфраструктури та меліоративних систем призводять до довгострокових екологічних, соціальних і економічних наслідків. Коректна оцінка збитків дає змогу кількісно визначити втрати держави та обґрунтувати відповідальність агресора за шкоду, завдану довкіллю України.

Крім того, розрахунок екологічних збитків є необхідною передумовою для відновлення пошкоджених територій і планування природоохоронних та реабілітаційних заходів. Отримані дані використовуються для підготовки позовів у національних і міжнародних судових інстанціях, залучення фінансових ресурсів на відновлення довкілля та інтеграції екологічної складової у післявоєнну відбудову країни. Таким чином, визначення розмірів відшкодування збитків є не лише правовим інструментом захисту інтересів держави, а й важливим елементом забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку України в умовах воєнних і післявоєнних викликів.

Практична робота №1 «Розрахунок нормативів часу при здійсненні робіт по держконтролю за додержанням природоохоронного законодавства»

Мета роботи:

1. Ознайомитися із видами робіт, які проводяться при екологічних інспекторських перевірках об'єктів;
2. Навчитися визначати необхідний перелік робіт, яких необхідний в кожному конкретному випадку при проведенні екологічних інспекторських перевірок;
3. Навчитися визначати потребу в часі для проведення екологічних інспекторських перевірок

Вступ

Типові норми часу на проведення робіт по державному контролю за додержанням природоохоронного законодавства призначені для нормування праці і визначення чисельності інспекторського складу обласних (регіональних) та республіканської екологічних інспекцій.

В цих рекомендаціях приведені нормативи часу при здійсненні робіт по державному контролю за додержанням вимог Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», водоохоронного, повітроохоронного і земельного законодавства.

Робота державного інспектора при перевірці додержання природоохоронного законодавства підприємствами умовно розділена на окремі операції.

Приблизні трудозатрати на проведення інспектором окремих видів робіт при повній перевірці підприємств встановлені на основі Досвіду роботи інспекторського складу.

Всі промислові підприємства, в залежності від кількості джерел забруднення, об'ємів викидів і скидів забруднюючих речовин та їх впливу на стан забруднення природного середовища, розділені умовно на категорії. Виходячи з категорій підприємств, встановлений час повної перевірки по кожному природному ресурсу, що контролюється, а також періодичність перевірок підприємств в повному об'ємі.

Перевірка підприємств в повному об'ємі проводиться не рідше одного разу на три роки.

Крім перевірок підприємств в повному обсязі, на протязі року можуть зводитись цільові перевірки виконання вимог природоохоронного законодавства, в тому числі по виконанню раніше виданих приписів виконання запланованих природоохоронних заходів перевірці достовірності статзвіту викидів, скидів забруднюючих речовин в навколишнє природне середовище, нагляду за ходом

будівництва або реконструкції об'єктів, перевірки по скаргах і т.п., на проведення яких необхідно спланувати до 30% часу, передбаченого повною перевіркою.

Може проводитись і оперативно - візуальна оцінка екологічної ситуації. При цьому інспектор обмежується лише швидким візуальним оглядом об'єкту. На цю перевірку необхідно передбачити до 25% часу, ця планується для повної перевірки

1. ПЕРЕВІРКА ДОТРИМАННЯ ВОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Нормативи трудозатрат на перевірку водоохоронної діяльності підприємств і організацій (в людино-годинах)

Види перевірок (робіт)	При перевірці				
	промислові підприємства			Комунальні підприємства	С/г об'єкти
	I кат.	II кат.	III кат.		
1	2	3	4	5	6
1. Підготовка до перевірки, вивчення справи підприємства, попередніх актів перевірок і т.п.	6	4	2	6	4
2. Обговорення порядку перевірки з керівництвом підприємства,	1	1	1	1	1
3. Перевірка стану обліку забору води та обладнання водозаборів рибозахисними пристроями.	4	4	2	6	4
4. Перевірка розрахунків лімітів на забір води проведення розрахунків за воду	6	4	2	8	4
5. Перевірка наявності і якості розробки дозволу на спецводокористування.	6	2	1	8	2
Види перевірок (робіт)	При перевірці				
	промислові підприємства			Комунальні підприємства	С/г об'єкти
	I кат.	II кат.	III кат.		
1	2	3	4	5	6
6. Перевірка роботи систем оборотного водоспоживання і обліку використання води по цехах	4	2	-	-	-

7. Перевірка роботи очисних споруд з відбором проб (на одну споруду).	8	6	4	12	4
8. Перевірка ведення документації по скидах стічних вод в міськканалізацію	-	-	-	8	-
9. Перевірка достовірності обліку скиду стічних вод, розробка лімітів на скид забруднюючих речовин і оплати за їх скидання,	6	4	2	8	2
10. Перевірка ходу будівництва водоохоронних об'єктів	4	4	2	6	2
11. Підготовка акту перевірки	8	4	3	8	4
12. Проведення підсумкової наради з керівниками інженерних служб підприємств	2	2	1	1	1
13. Оформлення документів для прийняття заходів адміністративного впливу.	4	4	2	6	2
Всього	55	4	23	77	30

Класифікація промислових підприємств-водоспоживачів

I категорія - підприємства із водоспоживанням більше 100 тис.куб. метрів на добу
 II категорія - підприємства із водоспоживанням від 1 до 100 тис.куб. метрів на добу

III категорія - підприємства із водоспоживанням менше 1 тис.куб. метрів на добу
 Крім промислових підприємств нормативи трудозатрат встановлені на проведення перевірок комунальних підприємств, сільськогосподарських об'єктів, морських та річкових суден.

II. ПЕРЕВІРКА ДОТРИМАННЯ ПОВІТРООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Класифікація промислових підприємств атмосферного повітря за категоріями

Кількість джерел викидів	Валовий викид, т/рік		
	Більше 500	Від 100 до 500	Менше 100
Більше 500	I	I	II
Від 10 до 100	I	II	III
Менше 100	II	III	III

При наявності у викидах речовин 1 і 2 класів небезпеки по санітарній класифікації (крім оксидів азоту) в кількості, що перевищує 5% загального обсягу, категорія підприємства підвищується на одиницю.

Підприємства енергетики (ТЕЦ і ГРЕС), незалежно від об'ємів викидів прирівнюються до II категорії.

Нормативи трудозатрат на перевірку промислових підприємств-забруднювачів атмосферного повітря

Види робіт	Категорія підприємств		
	I	II	III
1	2	3	4
1. Підготовка до проведення перевірки. Вивчення наявних матеріалів, актів попередніх перевірок, приписів і т.п.	6	3	1
2. Обговорення з керівництвом підприємства порядку проведення перевірки вирішення організаційних питань	1	1	0,5
3. Загальне знайомство з підприємством в натурі, з розміщенням основних цехів та виробництв, із структурою природоохоронних служб.	4	2	1
4. Робота з документацією: вивчення технологічних регламентів, сертифікатів і технічних умов на сировину, паливо і матеріали на предмет їх відповідності вимогам регламентів;	8	6	2
розгляд санітарно-технічного звіту по результатах інвентаризації джерел викидів і локального тому ГДВ підприємства. Їх відповідність вимогам по об'єму і змісту;	6	4	1

Види робіт	Категорія підприємств		
	I	II	III
1	2	3	4
видача завдання лабораторії аналітичного контролю на проведення вимірів по основних джерелах викидів:	1	1	0,5
перевірка наявності оформленого дозволу на викид і дотримання термінів його дії, а також відповідності дозволених величин встановленими нормативами ГДВ	2	1	0,5
перевірка наявності і стан ведення форм первинної звітності по формах ПОД	6	4	2
перевірка дотримання графіка контролю джерел викидів і відповідність результатів вимірів (г/с, т/рік) величинами дозволених викидів за даними служб відомчого контролю	4	2	1
розгляд і перевірка достовірності форми статзвітності 2ТП (повітря) за попередніми даними	6	4	2
5.Перевірка паспортів газоочисного обладнання	6	3	1
6. Обстеження виробництва і перевірка стану експлуатації газоочисного обладнання	Нормативи часу на перевірку одного апарату очистки газу в залежності від типу очистки наведені в таблиці		
7.Розрахунок фактичної ефективності роботи ГОУ за даними вимірів аналітичної лабораторії. Порівняння даних вимірів з дозволеними викидами. Розрахунок величин додаткових, наднормативних викидів по кожному перевіреному джерелу і по кожному інгредієнт.	4	2	1
8. Оцінка впливу викидів підприємств на забруднення атмосферного повітря жилої дони за даними спостережень Укргідромету, органів СЕС та служб відомчого контролю	2	1	0,5
9. Перевірка стану виконання запланованих повітроохоронних заходів по документації і в натурі.	6	3	2
10. Перевірка автотранспортного цеху (гаражу) підприємства	6	4	2
11. Кінцева оцінка додержання дозволених величин викидів і достовірності звітних даних по формі 2-ТП (повітря).	4	2	1

12 Перевірка наявності ліміту на викид, його відповідність фактичним величинам. Додержання умов платежів.	2	1	0,5
Види робіт	Категорія підприємств		
	I	II	III
1	2	3	4
13. Розрахунок позову на стягнення сум за наднормативні викиди забруднюючих речовин.	4	2	0,5
14. Оформлення документів для прийняття заходів адміністративного впливу.	4	2	1
15. Оформлення акту перевірки.	16	10	4
16. Проведення підсумкової наради з керівниками служб підприємства по обговоренню результатів перевірки.	2	2	1
Всього	121	61	25

Перевірки великих металургійних або хімічних комплексів можуть проводитись по окремих виробництвах або групах виробництв. Нормативи трудозатрат при цьому по кожному виробництву, що перевіряється, встановлюються у відповідності з категорією.

Автотранспортне підприємство (АТП), а також підприємства, що мають інші пересувні джерела викидів, по нормативах трудозатрат на перевірку порівнюються до III категорії промислових підприємств.

Кількість автомобілів, що підлягають контролю при перевірці автотранспортних підприємств, повинна становити не менше: 30% - для підприємств з числом автомобілів до 100 шт., 20% - для підприємств з числом автомобілів до 500 шт., 10% - для підприємств з числом автомобілів більше 500 шт. При розрахунку нормативів трудозатрат на перевірку автотранспортних підприємств необхідно враховувати додатковий час на перевірку токсичності і димності відпрацьованих газів автотранспортних засобів – 0,25 години (15 хвилин) на кожний автомобіль, що перевіряється на контрольно-вимірювальному посту.

Нормативи трудоозатрат на перевірку підприємств – виробників автотранспортних засобів, а, також підприємств, що здійснюють їх ремонт та технічне обслуговування, встановлюються, виходячи з об'ємів валових викидів забруднюючих речовин як і для промислових підприємств, по трьох категоріях. При цьому необхідно враховувати додатковий час на контрольну перевірку готової продукції на складах або випуск автомобілів згідно з вищевказаними нормативами.

Нормативи трудозатрат на перевірку газоочисного обладнання в залежності від методу очистки

Методи очистки газу	Групи апаратів очистки газу	Трудозатрати на перевірку одного апарату очистки
1	2	3
Суха інерційна очистка	I	20 хв.
Мокра очистка	II	30 хв.
Очистка методом фільтрації	III	40 хв.
Електрична очистка	IV	60 хв.
Хімічна очистка	V	30 хв.
Термічна і термokatалітична очистка	VI	30 хв.

III. ПЕРЕВІРКА ПІДПРИЄМСТВ З ПИТАНЬ УТВОРЕННЯ, ТРАНСПОРТУВАННЯ, РОЗМІЩЕННЯ ТА ЗНЕШКОДЖЕННЯ ВІДХОДІВ

Види робіт	Кількість людино/год
1. Підготовка до проведення перевірки. Вивчення наявних матеріалів, актів попередніх перевірок	2
2. Обговорення з керівництвом підприємства порядку проведення перевірки.	1
Знайомство на підприємстві з документами:	
- затвердження лімітів на розміщення відходів та відповідність їх фактичному обсягу утворення на підприємстві за рік;	3
- наявність на підприємстві технічного паспорту промислових відходів та його достовірність	2
- розгляд паспорту полігону промислових токсичних відходів та документів по відведенню земельної ділянки, їх погодження з природоохоронними і санітарними органами. При відсутності полігону - перевірка наявності договорів з іншими установами на захоронення промислових відходів.	1
4. Обстеження виробництва і перевірка способу тимчасового зберігання та місць складування промислових відходів.	4
5. Обстеження полігону по захороненню промислових токсичних відходів з метою виявлення його відповідності класу небезпеки відходів. Оцінка впливу його на забруднення підземних вод і відкритих водойм за даними аналізів. Перевірка наявності та технічного стану спостережних свердловин.	6
6. Перевірка автотранспорту, його відповідність класу небезпеки відходів, що перевозяться.	2
7. Перевірка стану зберігання, накопичення та наявності договорів (документів) на демеркуризацію відпрацьованих ртутьмістких ламп.	2

Види робіт	Кількість людино/год
8. Підготовка та оформлення акту перевірки.	4
9. Проведення підсумкової наради з керівниками підприємства по результатах перевірки	2
Всього	29

IV ПЕРЕВІРКА ПІДПРИЄМСТВ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ТА НАДР

1. Дотримання правил транспортування, зберігання і застосування пестицидів та мінеральних добрив

Види робіт	Кількість людино/год
1. Підготовка до проведення перевірки. Вивчення наявних матеріалів, актів попередніх перевірок	1
2. Обговорення з керівництвом підприємства порядку проведення перевірки.	0,5
3. Проведення документальної перевірки:	
- наявність санітарного паспорту на склад пестицидів, на автомашини, які задіяні на транспортуванні пестицидів, на аеродром сільськогосподарської авіації;	
- наявність обліку надходжень, витрат, залишків засобів хімізації, актів інвентаризації пестицидів;	
- відповідність асортименту, засобів застосування пестицидів, норм “Переліку хімічних і біологічних засобів боротьби з шкідниками, хворобами рослин і бур’янами та регуляторів росту рослин дозволених для застосування в сільському господарстві”	2,5
4. Проведення обстеження:	
- дотримання санітарно-захисних, водоохоронних зон, прибережних смуг при зберіганні та застосуванні засобів хімізації;	
- стан складських приміщень, санітарний стан у складі, благоустрій складських території;	
- дотримання порядку зберігання засобів хімізації, використана тари, її утилізація;	
- місця зберігання агрегатів по застосуванню засобів хімізації, їх справність, справність апаратури для дозування, аспіраційних та газоочисних установок;	
- дотримання вимог технологій і регламентів при застосуванні пестицидів і мінеральних добрив;	
- дотримання порядку транспортування засобів хімізації;	
місця знезараження машин, апаратури, їх обладнання.	2

5. Підготовка та оформлення матеріалів перевірки підприємства	2
Всього	8

2. Виконання заходів по підвищенню родючості ґрунтів та протиерозійних заходів

Види робіт	Кількість людино/год
1. Підготовка до проведення перевірки. Вивчення наявних матеріалів, актів попередніх перевірок	1
2. Обговорення з керівництвом підприємства порядку проведення перевірки.	0,5
3. Проведення документальної перевірки: - наявність проектів гірничного та земельного та земельного відводу, ознайомлення з ними та з робочим проектом, в т.ч. з розділом “Охорона навколишнього середовища”; - ознайомлення з заходами по збереженню родючого шару ґрунту, проектом рекультивації, наявність акту на приймання – передачу рекультивованих земель.	
4. Перевірка на місцевості: - дотримання робочого проекту при видобутку корисних копалин;	
- повнота видобутку з надр і раціональне використання корисних копалин;	
- впровадження контурно-меліоративної системи; - будівництво протиерозійних споруд; - наявність ґрунтозахисних машин та механізмів.	3
5. Підготовка та оформлення матеріалів перевірки підприємства	2
Всього	8

3. Рекультивація відпрацьованих земель та раціональне використання надр

Види робіт	Кількість людино/год
1	2
1. Підготовка до проведення перевірки. Вивчення наявних матеріалів, актів попередніх перевірок	1
2. Обговорення з керівництвом підприємства порядку проведення перевірки.	0,5

3. Проведення документальної перевірки: - наявність проектів гірничого та земельного відводу, ознайомлення з ними та робочим проектом, в. т. ч. з розділом “Охорона навколишнього середовища” - ознайомлення з заходами по збереженню родючого шару ґрунту, проектом рекультивації, наявність акту на приймання – передачу рекультивованих земель	1,5
4. Перевірка на місцевості:	
- дотримання робочого проекту при видобутку корисних копалин;	
- повнота видобутку з надр і раціональне використання корисних копалин;	
- виконання заходів по попередженню забруднення надр; - зняття і заходів по його збереженню та раціональному використанню; - виконання робіт по технічній і біологічній рекультивації порушених земель.	3
5. Підготовка та оформлення матеріалів перевірки підприємства	2
Всього	8

Завдання на практичну роботу

1. Ознайомитись із переліком робіт, які виконуються державними інспекторами при перевірці підприємств щодо додержання природоохоронного законодавства.

2. В зошити з практичних робіт зробити заготовку таблиць із переліком необхідних робіт відповідно до завдання. Визначити кількість часу для здійснення окремих видів робіт та загальну потребу часу по держконтролю за додержанням природоохоронного законодавства (водоохоронної діяльності та повітроохоронного законодавства) за вихідними даними. Перелік необхідних робіт та об'єкти перевірки наведені у завданні до практичної роботи.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ РОБІТ

Перевірка водоохоронної діяльності підприємств і організацій

№ вар.	тип підприємства	Характеристика підприємства					
		категорія підприємства	наявність водозабірних споруд	наявність очисних споруд	наявність скиду в міські каналізаційні мережі	наявність систем водооборотного водоспоживання	наявність будівництва водоохоронних об'єктів
1	промислове	I	+	-	+	-	+
2	промислове	II	-	+	-	+	-
3	промислове	III	+	-	+	-	+
4	промислове	I	-	+	-	+	-
5	промислове	II	+	-	+	-	+
6	промислове	III	-	+	-	+	-
7	промислове	I	+	-	+	-	+
8	промислове	II	-	+	-	+	-
9	промислове	III	+	-	+	-	+
10	промислове	I	-	+	-	+	-
11	комунальне	-	+	-	+	-	+
12	комунальне	-	-	+	-	-	-
13	комунальне	-	+	-	+	-	+
14	комунальне	-	-	+	+	-	-
15	комунальне	-	+	-	+	-	+
16	комунальне	-	-	+	+	-	-
17	комунальне	-	+	-	+	-	+
18	комунальне	-	-	+	+	-	-
19	комунальне	-	+	-	+	-	+
20	комунальне	-	-	+	+	-	-

Перевірка підприємств-забруднювачів атмосферного повітря

№ вар.	Характеристика підприємства					
	категорія підприємства	наявність газоочисного обладнання	наявність автотранспортного цеху	наявність лабораторії аналітичного контролю	наявність позовів на стягнення сум за наднормативні викиди	наявність будівництва повітрянотехнічних об'єктів
1	I	+	-	+	-	+
2	II	-	+	-	+	-
3	III	+	-	+	-	+
4	I	-	+	-	+	-
5	II	+	-	+	-	+
6	III	-	+	-	+	-
7	I	+	-	+	-	+
8	II	-	+	-	+	-
9	III	+	-	+	-	+
10	I	-	+	-	+	-
11	II	+	-	+	-	+
12	III	-	+	-	-	-
13	I	+	-	+	-	+
14	II	-	+	+	-	-
15	III	+	-	+	-	+
16	I	-	+	+	-	-
17	II	+	-	+	-	+
18	III	-	+	+	-	-
19	I	+	-	+	-	+
20	II	-	+	+	-	-

Практична робота №2 «Інспекторські перевірки дотримання водоохоронного законодавства»

Мета роботи:

4. Ознайомитися із порядком проведенням інспекторських перевірок дотримання водоохоронного законодавства;
5. Ознайомитися із переліком необхідних робіт при проведенні екологічних інспекторських перевірок дотримання водоохоронного законодавства;
6. Навчитися оформляти необхідну документацію при проведенні екологічних інспекторських перевірок дотримання водоохоронного законодавства.

Вступ

Вода є одним з найважливіших компонентів навколишньої природного середовища. Вони постійно взаємодіють із земельними, лісовими ресурсами, атмосферним повітрям та впливають на їхню якість. Водні ресурси забезпечують існування людей, тваринного і рослинного світу. Води є обмеженими й уразливими природними об'єктами.

Як відновлюваний природний ресурс води потребують збереження, науково обґрунтованого раціонального використання, охорони від забруднення, засмічення, вичерпання, запобігання і ліквідації наслідків шкідливих дій, поліпшення їхнього стану.

За умов нарощування антропогенних навантажень на природне середовище, зокрема на водні ресурси, виникає необхідність розробки і додержання особливих правил користування водними ресурсами, раціонального використання та екологічно спрямованого захисту.

Задачею виконання практичної роботи з дисципліни є закріплення теоретичного курсу і набуття практичних навичок з таких питань: використання нормативно-правових актів у водному господарстві, встановлення санкцій за порушення водно-екологічного законодавства.

1. Організація перевірки та порядок її призначення

Відповідно до статті 13 Водного кодексу України і Положення про Державний комітет України по водному господарству Держекоінспекції (його органам) надано право перевіряти дотримання вимог водного законодавства України, що включає в себе контроль за:

- 1) забезпеченням права державної власності на води;

- 2) наявністю та станом водоохоронних споруд та обладнання;
- 3) веденням обліку використання води і скидами забруднюючих речовин у водні джерела, наявністю систем контролю;
- 4) дотриманням правил експлуатації водогосподарських споруд і пристроїв;
- 5) дотриманням умов дозволів на спеціальне водокористування;
- 6) дотриманням установлених режимів роботи водосховищ та водогосподарських систем;
- 7) виконанням заходів з охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження при здійсненні господарської діяльності на водозборах, у водоохоронних зонах та прибережних захисних смугах річок, водосховищ, озер та інших водних об'єктів;
- 8) дотриманням порядку та режиму використання земель водного фонду;
- 9) виконанням заходів щодо безпечного водокористування у зонах впливу атомних електростанцій.

До системи органів, які здійснюють контроль за раціональним використанням, охороною та відтворенням водних ресурсів, входять:

- підрозділи Держекоінспекції;
- басейнові управління водних ресурсів та їхні територіальні органи;
- обласні виробничі управління водного господарства та меліорації та їхні структурні підрозділи:
 - управління зрошувальних систем,
 - управління осушувальних систем,
 - управління меліоративних систем і водного господарства,
 - управління водного господарства,
 - управління меліоративних систем і протипаводкових споруд;
- управління каналів (Дніпро-Донбас, Дніпро-Інгулець Каховського магістрального каналу, Північно-Кримського, Інгулецької зрошувальної системи).

Об'єктами перевірок за раціональним використанням, охороною та відтворенням водних ресурсів, є:

- підприємства, установи й організації незалежно від форм власності і видів господарської діяльності, які розташовані на землях водного фонду;
- водогосподарські споруди і пристрої, які регулюють режими використання водних ресурсів та дотримання правил експлуатації цих споруд і пристроїв;
- дотримання режимів роботи водосховищ і водогосподарських систем;
- об'єкти, які звітують про використання вод за формою державної статистичної звітності 2-ТП (водгосп);
- роботи, пов'язані з будівництвом гідротехнічних споруд, днопоглибленням, видобуванням корисних копалин, прокладанням кабелів, трубопроводів та інших комунікацій на землях водного фонду.

Перевірка суб'єктів господарювання здійснюється за календарним графіком, який є складовою частиною річного (піврічного, квартального) плану робіт відповідного органу Держекоінспекції. При складанні плану перевірок

визначаються пріоритетні суб'єкти на основі наявної інформації про фактичний чи можливий негативний вплив на стан водних ресурсів.

Для здійснення перевірки керівником відповідного органу Держекоінспекції видається наказ про проведення перевірки, який має містити:

- найменування суб'єкта господарювання, щодо якого буде здійснюватись захід та предмет перевірки;
- період, за який буде здійснюватись перевірка;
- визначення виконавців перевірки із залученням, у разі потреби, спеціалістів інших органів державного нагляду (контролю), якщо їхні повноваження на здійснення чи участь у комплексних заходах передбачені законом.

На підставі наказу оформляється посвідчення (направлення) на проведення перевірки, яке підписується керівником або заступником керівника відповідного органу Держекоінспекції (із зазначенням прізвища, імені та по батькові) і засвідчується печаткою.

Інформація, доступ до якої обмежено законом, одержана посадовою особою органу Держекоінспекції під час здійснення державного нагляду (контролю) може використовуватись виключно в порядку, встановленому законом.

2. Планові та позапланові перевірки

Планові та позапланові перевірки здійснюються в робочий час суб'єкта господарювання, встановлений правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Планові перевірки здійснюються відповідно до річного або квартальних планів державного нагляду (контролю) органу Держекоінспекції і проводяться наказом цього органу.

Орган Держекоінспекції, не пізніше ніж за десять днів до початку проведення планової перевірки, надсилає рекомендованим листом або вручає особисто посадовій особі суб'єкта господарювання під розписку повідомлення про проведення планової перевірки.

У повідомленні про проведення планової перевірки зазначаються дати початку та закінчення перевірки, найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи – підприємця, щодо діяльності яких здійснюється перевірка.

Тривалість планової перевірки не повинна перевищувати п'ятнадцяти робочих днів, а для суб'єкта малого підприємництва - п'яти робочих днів. Продовження строку перевірки не допускається.

Позаплановою перевіркою є перевірка, яка не передбачена планом державного нагляду (контролю) органу Держекоінспекції.

Позапланова перевірка проводиться за наявності таких обставин:

- подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідного органу Держекоінспекції про здійснення заходу державного нагляду (контролю) на його бажання;
- виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання;
- перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення планових заходів органом Держекоінспекції;
- звернення фізичних та юридичних осіб про порушення суб'єктом господарювання вимог водного законодавства. Позаплановий захід у цьому разі здійснюється тільки за наявності згоди Держекоінспекції на його проведення;
- неподання у встановлений строк суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин, або письмових пояснень про причини, які перешкоджали поданню.

Під час проведення позапланового заходу з'ясовуються лише ті питання, необхідність перевірки яких стала підставою для здійснення цього заходу, з обов'язковим зазначенням цих питань у посвідченні (направленні) на проведенні державного нагляду (контролю).

Позапланова перевірка проводиться за наказом органу Держекоінспекції. На підставі наказу оформлюється посвідчення (направлення) на проведення перевірки, яке підписується керівником відповідного органу Держекоінспекції або його заступником і засвідчується печаткою.

Тривалість здійснення позапланової перевірки не може перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва - двох робочих днів, якщо інше не передбачено законом.

Продовження строку позапланової перевірки не допускається.

3. Порядок проведення перевірки

Перевірка складається з таких основних частин:

- підготовка до перевірки;
- проведення перевірки;
- оформлення результатів перевірки;
- обговорення результатів перевірки, підписання акта перевірки;
- застосування адміністративних стягнень до порушників водного законодавства (у разі виявлення порушень).

Під час *підготовки до перевірки* посадова особа органу Держекоінспекції, якій доручено її здійснення, зобов'язана:

- підготувати проект наказу і посвідчення (направлення) на проведення перевірки;
- повідомити суб'єкта господарювання про проведення планової перевірки;

– ознайомитися з матеріалами та актами попередніх перевірок об'єкта (у разі наявності);

– визначити перелік питань, які мають бути перевірені під час перевірки.

Перелік питань перевірки залежить від специфіки господарської діяльності та ступеня ризику від провадження господарської діяльності суб'єктами господарювання у сфері використання й охорони вод та відтворення водних ресурсів:

– економія і раціональне використання води;

– охорона водних ресурсів від забруднення та засмічення;

– господарська діяльність на землях водного фонду;

– достовірність статистичної звітності щодо використання водних ресурсів;

– діяльність суб'єктів, що здійснюють будівництво в межах водного фонду;

– запобігання аварійним забрудненням водних об'єктів та в разі екстремально-високого рівня їхнього забруднення.

Перед початком перевірки посадові особи Держекоінспекції зобов'язанні пред'явити керівнику суб'єкта господарювання посвідчення (направлення) на проведення перевірки та службове посвідчення.

Під час *проведення перевірки* перевіряється наявність:

– дозвільних документів, які підтверджують право на здійснення господарської діяльності, пов'язаної з використанням водних ресурсів та проведенням робіт на землях водного фонду;

– журналів первинного обліку використання води;

– державних актів на право постійного користування земельними ділянками водного фонду або договорів оренди земель водного фонду, водних об'єктів та гідротехнічних споруд;

– розрахунків зборів за спеціальне водокористування та документів, які підтверджують внесення плати за оренду водних об'єктів;

– статистичних звітів про використання водних ресурсів та довідкової інформації про наявність водовимірювальних приладів і пристроїв, а також засобів нагляду (контролю) за якістю вод;

– методичної документації, наказів, розпоряджень органу вищого рівня і керівництва суб'єкта господарювання щодо здійснення водогосподарської діяльності в межах земель водного фонду, у тому числі затверджених заходів щодо виконання вимог водного законодавства та запобігання аваріям, які можуть негативно вплинути на стан водних об'єктів і земель водного фонду;

– журналів реєстрації надзвичайних ситуацій чи випадків екстремально-високих рівнів забруднених водних об'єктів, викликаних виробничою діяльністю даного суб'єкта.

Посадові особи органів Держекоінспекції під час здійснення перевірок мають право:

– вимагати від суб'єкта господарювання усунення виявлених порушень вимог законодавства;

– вимагати припинення дій, які перешкоджають здійсненню державного нагляду

(контролю);

- відбирати проби води або ґрунту, одержувати пояснення, довідки, документи, матеріали, відомості з питань, що виникають під час державного нагляду (контролю);
- надавати суб'єктам господарювання обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень і недоліків;
- накладати штрафні санкції і вживати заходи, передбачені законом.

Під час перевірки посадові особи зобов'язані дотримуватись установлених правил внутрішнього розпорядку на об'єкті та правил техніки безпеки.

Перевірка здійснюється на території, що використовується суб'єктом господарювання, шляхом візуального огляду із застосуванням у разі необхідності приладів вимірювання, відбору проб води та ґрунту.

При здійсненні перевірок на об'єктах, діяльність яких пов'язана з впливом на стан водних об'єктів скидів забруднюючих речовин, скидання яких нормується, проводиться перевірка здійснення суб'єктом господарювання спостереження їхнього вмісту в зворотних водах.

Загальні відомості щодо організації перевірок.

По кожному об'єкту, який підлягає перевірці, для оцінки його впливу на стан поверхневих і підземних вод, проведення кількісних розрахунків і вжиття заходів по усуненню негативних наслідків цього впливу необхідно провести перевірку його водоспоживання і водовідведення, санітарного стану території і потенційних джерел забруднення вод, оцінити його водоохоронну діяльність взагалі.

Перевірка водоспоживання.

При перевірці водоспоживання встановлюється:

а) наявність самостійних водозаборів поверхневих і підземних вод, проектно-технічної документації на водозабірні споруди і водопровідну мережу, актів приймання їх в експлуатацію, дозволів на спеціальне чи відособлене водокористування, дозволів (ліцензій) на буріння свердловин на воду, затверджених лімітів на забір поверхневих і підземних вод. Відповідність оформлення і погодження цих документів установленому порядку;

б) технічний стан водозаборів і водопровідної мережі, зношеність обладнання, ступінь аварійності системи водопостачання, додержання проектного режиму її експлуатації (навантаження на водопровідну мережу і основні споруди і т. ін.), діюча система протиаварійних заходів, наявність інструкцій і настанов по попередженню аварій і ліквідації їх наслідків, журналів обліку тощо. Зафіксовані випадки аварій за звітний період, прийняті заходи по їх ліквідації, розміри нанесених збитків, достатність санкцій, застосованих органами державного контролю до осіб, відповідальних за виникнення аварійних ситуацій, платежі за аварійну перевитрату води тощо;

в) обладнання споруд по забору поверхневих вод рибозахисними пристроями, відповідність їх проектним параметрам і ефективність роботи;

г) наявність погоджених і затверджених в установленому порядку зон і поясів санітарної охорони, водозаборів, винесення їх меж в натуру, додержання санітарного режиму на цих територіях відповідно до діючих норм і правил охорони джерел водопостачання;

д) наявність в межах контрольованої об'єктом території, особливо в межах зон санітарної охорони свердловин, які не експлуатуються і потребують проведення ліквідаційного тампонажу. Додержання правил ведення цих робіт, правильність оформлення актів ліквідаційного тампонажу тощо;

е) первинний облік водоспоживання. Організація системи первинного обліку. Обладнання водозаборів поверхневих і підземних вод контрольно-вимірювальною апаратурою і надійність її роботи. Досконалість і ступінь достовірності методів побічного (якщо вони є) обліку витрат води в порівнянні з прямими. Правильність ведення журналів обліку води ПОД-11 і ПОД-12;

є) звітність по водоспоживанню. Відповідність об'ємів використаної води затвердженим лімітам. Достовірність статистичної звітності 2-ТП (водгосп) і 7-ГР, відповідність платежів за фактично використані об'єми води, в тому числі і понадлімітні, діючим нормативам.

Перевірка водовідведення.

При інспекційній перевірці водовідведення з підприємства (об'єкта) вивчається:

а) система розділення, очищення і відведення промислових і господарських стоків, наявність очисних споруд промислових і господарських стоків, каналізаційної мережі, самостійних випусків стічних вод у природні або спеціально створені об'єкти (водойми, річки, складки рельєфу, поверхневі чи підземні поля фільтрації, шламонакопичувачі тощо). Розміщення і впорядкування водовипусків у відповідності до діючих норм і вимог, наявність проектно-технічної документації на них, актів приймання в експлуатацію, дозволів на скидання стічних вод (дозволів на спеціальне чи відособлене водокористування), затверджених лімітів та гранично допустимих скидів (ГДС), тимчасово погоджених скидів (ТПС), планів заходів по досягненню ГДС, відповідність оформлення і погодження вказаної документації установленому порядку;

б) технічний стан водовипусків, очисних споруд і каналізаційної мережі, зношеність обладнання, ступінь аварійності, додержання проектного режиму експлуатації, фактичне навантаження в порівнянні з допустимим проектним, вплив ступені зношеності обладнання очисних споруд і фактичного режиму їх експлуатації на якість очистки стічних вод (ефективність роботи очисних споруд), стан проблеми видалення, складування і утилізації твердого осаду, діюча система протиаварійних заходів, наявність інструкцій і настанов по попередженню аварій і ліквідації їх наслідків, журналів обліку тощо. Зафіксовані випадки аварій за звітний період, вжиті заходи по їх ліквідації, розміри нанесених збитків і

достатність санкцій, застосованих до осіб, відповідальних за виникнення аварійних ситуацій, платежі за аварійне забруднення поверхневих чи підземних вод тощо;

в) відомчий лабораторний контроль. Наявність окремих приміщень відомчої лабораторії, відповідність їх робочої площі і об'єму діючим нормам, свідоцтва про атестацію, обладнання лабораторії, забезпеченість реактивами та матеріалами, методиками по відбору і аналізу проб води, знання, вміння персоналу виконувати ці роботи, відповідність результатів аналізів відомчої лабораторії результатам, одержаним іншими лабораторіями (санітарно-епідеміологічної служби, органів охорони природи тощо). При здійсненні спільної перевірки з відбором проб контрольні проби відбираються спеціалістами інспекційного органу і відомчої лабораторії одночасно з одних і тих же точок, що оформляється спеціальним актом;

г) злилова каналізація. Ступінь охоплення території об'єкту її системою, мережа по відведенню зливових стоків і очисні споруди, їхній технічний стан (зношеність, ступінь аварійності тощо), наявність проектно-технічної документації на ці об'єкти, актів приймання їх в експлуатацію, дозволів на скидання зливових стоків у відкриті водойми чи інші природні або штучні об'єкти, затверджених ГДС чи ТПС на скидання зливових стоків, їх додержання, відповідність оформлення і погодження вказаних документів установленому порядку. Відомчий лабораторний контроль за впливом зливових стічних вод на навколишнє середовище (включаючи водні об'єкти) у місцях їх випуску;

д) первинний облік стічних вод, які відводяться з території об'єкту. Організація системи первинного обліку, обладнання водовипусків контрольно-вимірювальною апаратурою і надійність її роботи, досконалість і ступінь достовірності побічних методів обліку стічних вод у порівнянні з прямими (якщо вони застосовуються). Правильність ведення журналів ПОД-11, ПОД-12, ПОД-13;

е) звітність по водовідведенню. Достовірність статистичної звітності 2-ТП (водгосп) – відповідність об'ємів фактично відведених стічних вод різних категорій і кількості скинутих разом з ними забруднюючих речовин даним, наведеним у статистичній звітності, відповідність кількості скинутих забруднюючих речовин встановленим лімітам і стягнутим платежам за забруднення згідно з Постановою Кабінетів Міністрів України від 13.01.92р. №18, включаючи і платежі за понадлімітні скиди.

Перевірка санітарного стану території об'єкту і потенційних джерел забруднення поверхневих і підземних вод.

При перевірці санітарного стану території об'єкту і можливих джерел забруднення поверхневих і підземних вод виявляється:

а) загальний санітарний стан території об'єкту, наявність засмічених та захащених ділянок промисловими та побутовими відходами, забрудненість території розливами нафтопродуктів або інших рідких шкідливих речовин, розсипами твердих хімікатів тощо, стан проблеми накопичення відходів, їх

переробки і утилізації, збирання та видалення сміття і т. ін., оцінка впливу загального санітарного стану території об'єкту на навколишнє середовище і, зокрема, на поверхневі і підземні води;

б) наявність накопичувачів, відстійників, полів фільтрації, технічних ставків, проектно-технічної документації на ці об'єкти, актів приймання їх в експлуатацію, проектні об'єми і фактичне заповнення на час перевірки, дотримання проектного режиму експлуатації, об'єми твердих або рідких відходів, які накопичуються в них щорічно, їх токсичність, стан огорожувальних дамб, можливість аварійного руйнування останніх та надходження забруднень у відкриті водойми або фільтрування разом з водою у підземні водоносні горизонти, система заходів по попередженню аварій і ліквідації їх наслідків, інструкції, настанови по боротьбі з аваріями, журнали обліку аварій, зафіксовані випадки аварій в минулому і вжиті заходи по їх ліквідації, достатність санкцій, застосованих до осіб, відповідальних за виникнення аварійних ситуацій, платежі за аварійне забруднення навколишнього середовища;

в) санкціоновані (дозовані) скиди з накопичувачів, відстійників тощо, дозволи на скиди і їх дотримання, платежі на відшкодування нанесених збитків, цілість пломб, накладених на випуски після дозволених скидів, наявність самовільно обладнаних випусків та можливість або фактичне здійснення несанкціонованих (залпових) скидів;

г) інші потенційні джерела забруднення поверхневих і підземних вод – склади паливно-мастильних матеріалів, сировини, хімічних речовин тощо, пункти заправки і миття транспортних засобів, локальні очисні споруди, якими за діючими нормативами повинні бути обладнані такі об'єкти, проектно-технічна документація на них, акти приймання в експлуатацію, ефективність роботи очисних споруд і пристроїв, зв'язок із загальною системою зливової каналізації і характер впливу на останню, відомчий лабораторний контроль, можливість впливу на стан поверхневих і підземних вод в цілому.

Перевірка водоохоронної діяльності.

Для загальної оцінки водоохоронної діяльності об'єкта перевіряється:

а) економія і раціональне використання свіжої води, діючі системи оборотного і повторного водопостачання, ступінь використання для побутових і промислових потреб очищених промислових, побутових і зливових стічних вод;

б) будівництво і реконструкція водоохоронних об'єктів (очисних споруд, систем оборотного і повторного водопостачання), хід будівництва, освоєння виділених коштів, дотримання встановлених строків будівництва і пусконаладжувальних робіт;

в) виконання приписів, попереджень попередніх перевірок об'єкту контролюючими органами, відомчих природоохоронних планів і програм, постанов Уряду та місцевої адміністрації з питань охорони водних ресурсів.

Відбір проб води.

В деяких випадках при перевірці водоохоронної діяльності підприємства (об'єкта) виникає необхідність аналітичного контролю, наприклад, стічних вод, що ним скидаються в річки, водоймища та ін. Відбір проб такої води регламентується відповідною інструкцією.

Посадові особи органів Держекоінспекції, які здійснюють перевірки, зобов'язані:

- повно, об'єктивно та неупереджено здійснювати державний нагляд (контроль) у межах повноважень, передбачених законом;
- дотримуватися ділової етики у взаємовідносинах із суб'єктами господарювання;
- не втручатися і не перешкоджати здійсненню господарської діяльності під час проведення заходів державного нагляду (контролю), якщо це не загрожує життю та здоров'ю людей, не спричиняє небезпеки виникнення техногенно-екологічних або надзвичайних ситуацій;
- забезпечувати нерозголошення комерційної таємниці суб'єкта господарювання, що стає доступною посадовим особам під час здійснення перевірок;
- ознайомлювати керівника суб'єкта господарювання з результатами державного нагляду (контролю) в строки, передбачені законом.

Посадові особи органу Держекоінспекції проводять перевірки об'єкта в присутності керівника суб'єкта господарювання або уповноважених ним осіб.

У разі якщо уповноважена посадова особа органу Держекоінспекції не допускається до проведення перевірки, вона складає *акт про відмову* суб'єкта господарювання в проведенні перевірки (за винятком випадків, коли захід державного нагляду здійснюється з порушенням вимог щодо періодичності його проведення; посадовою особою органу Держекоінспекції не надані документи, передбачені законодавством, або якщо надані документи не відповідають встановленим вимогам; суб'єктом господарювання не одержане повідомлення про здійснення планового заходу).

Перевірка проводиться за оригіналами або належним чином оформленими копіями документів.

У разі виявлення фальсифікацій або підробок документів посадові особи органів Держекоінспекції зазначають про це в акті перевірки та передають відповідні матеріали до правоохоронних органів згідно із законодавством.

За фактами виявлених під час перевірки порушень посадова особа органу Держекоінспекції має право одержувати пояснення від керівника або особи, відповідальної на об'єкті за стан дотримання вимог водного законодавства. Такі пояснення долучаються до матеріалів перевірки.

За результатами проведеної перевірки, в тому числі спільної з іншими органами державного нагляду (контролю), посадовою особою органу Держекоінспекції складається акт перевірки стану дотримання вимог водного законодавства.

Не допускається внесення до акта перевірки інформації або висновків, які не підтвержені документально, пропозицій, а також інформації, наданої правоохоронними органами.

В акті перевірки зазначаються:

- виявлені порушення й недоліки;
- конкретні водоохоронні заходи, які здійснюються на виконання вимог нормативно-правових актів;
- стан виконання виданих раніше приписів щодо усунення виявлених порушень (за наявності);
- обставини та суть порушення водного і земельного законодавства (за наявності) з посиланням на нормативно-правові акти, вимоги яких порушені.

До акта перевірки додаються (за наявності) порівняльні таблиці, графіки, схеми, дані відбору проб і вимірювань безпосередньо на об'єкті перевірки.

При виявленні під час проведення перевірки порушення вимог водного законодавства, за які згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність, посадові особи органу Держекоінспекції складають протокол про адміністративне правопорушення відповідно до нормативно-правових актів.

При виявленні фактів завдання шкоди внаслідок порушення водного законодавства здійснюється розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі відповідно до нормативно-правових актів.

В останній день перевірки два примірники акта перевірки підписуються посадовими особами органу Держекоінспекції, які проводили перевірку, та керівником або уповноваженою особою суб'єкта господарювання. Якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом, він підписує акт із зауваженнями. Зауваження суб'єкта господарювання щодо здійснення державного нагляду (контролю) є невід'ємною частиною акта перевірки. У разі відмови суб'єкта господарювання підписати акт, про це зазначається в акті перевірки.

Один примірник акта перевірки передається керівнику суб'єкта господарювання, про що на останній сторінці примірників акта перевірки робиться відповідна відмітка. Другий примірник акта перевірки зберігається в органі Держекоінспекції.

Якщо виявлені незначні порушення водного законодавства, що не призвели до забруднення водойм більше ГДК і не завдали збитків, то протокол про адміністративні правопорушення не складається, а орган Держекоінспекції, що здійснював перевірку, обмежується виданням обов'язкового до виконання припису з указівкою термінів виконання.

На підставі акта, який складено за результатами перевірки, впродовж п'яти робочих днів у разі виявлення порушень вимог водного законодавства складається припис про їхнє усунення у двох примірниках. Один надається керівнику суб'єкта господарювання, другий з підписом цієї особи залишається в органі Держекоінспекції.

Строк виконання припису встановлюється посадовою особою органу Держекоінспекції залежно від виявлених порушень водного законодавства, але не більше ніж 6 місяців. У разі неможливості виконання приписів у встановлені в строки суб'єкт господарювання, що перевірявся, може звернутись до органу Держекоінспекції для їхнього продовження з обґрунтуванням та підтверджувальними документами, оформленими належним чином.

Контроль за виконанням приписів, наданих за результатами перевірки, здійснює орган Держекоінспекції, який видав припис.

При виявленні систематичних порушень водного законодавства, умов спеціального водокористування посадова особа, що здійснює перевірку, вносить пропозицію відповідному територіальному органу Мінприроди щодо припинення права спеціального водокористування у встановленому законодавством порядку.

4. Оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення

Порушення водного законодавства тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність.

Адміністративна відповідальність у вигляді штрафів може наставати за:

- порушення права державної власності на води – самовільне захоплення водних об'єктів або самовільне водокористування, переуступка права водокористування, а також укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на води (ст. 48 Кодексу України про адміністративні правопорушення);
- порушення правил охорони водних ресурсів – забруднення і засмічення вод, порушення водоохоронного режиму на водозаборах, яке спричиняє їхнє забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища; введення в експлуатацію підприємств, комунальних та інших об'єктів без споруд і пристроїв, що запобігають забрудненню і засміченню вод або їхньому шкідливому діянню (стаття 59 Кодексу України про адміністративні правопорушення);
- порушення правил водокористування – забір води з порушенням планів водокористування, самовільне проведення гідротехнічних робіт, безгосподарне використання води (добутої або підведеної з водних об'єктів), порушення правил ведення первинного обігу кількості вод, що забираються з водних об'єктів і скидаються до них, та визначення якості вод, що скидаються (стаття 60 Кодексу України про адміністративні правопорушення);
- пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їхньої експлуатації (стаття 61 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Притягнення винних у порушенні водного законодавства до інших видів юридичної відповідальності не звільняє їх від обов'язку відшкодування збитків, завданих ними внаслідок порушення водного законодавства.

Обов'язок відшкодувати збитки, завдані у зв'язку з порушенням водного законодавства, може серйозно вплинути на підприємства, установи, організації та громадян, щодо упорядкування їхньої діяльності з метою забезпечення раціонального використання і охорони вод.

При вчиненні громадянами і посадовими особами адміністративних правопорушень у сфері водного законодавства уповноважені на те посадові особи органів Держекоінспекції згідно зі статтею 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення складають протокол про адміністративне правопорушення.

При виявленні порушень вимог водного законодавства, які вчинені посадовими особами підприємств, установ та організацій, їхніх структурних або відокремлених підрозділів, незалежно від форм власної та видів господарської діяльності, протокол складається відносно особи, яка вчинила порушення

водного законодавства, а якщо таку особу встановити неможливо, то відносно посадової особи, яка відповідає за стан охорони навколишнього природного середовища на даному підприємстві, а у разі, якщо така особа не призначена, стосовно керівника підприємства, установи чи організації.

Протокол складається на місці виявлення правопорушення в двох примірниках, один з яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності.

У разі неможливості скласти протокол на місці виявлення правопорушення, посадові особи органів Держекоінспекції доставляють порушника до органів, визначених у статті 259 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

При складанні протоколу вказується частина статті та стаття Кодексу України про адміністративні правопорушення, згідно з якою настає адміністративна відповідальність за вчинені протиправні дії.

Суть правопорушення повинна бути описана таким чином, щоб вона найточніше відповідала термінології, що вживається у нормативно-правових актах, які передбачають відповідальність;

У протоколі обов'язково зазначаються:

- нормативно-правовий акт, який передбачає відповідальність за вчинене правопорушення (з обов'язковим зазначенням статей, їхніх частин, пунктів, абзаців тощо);
- пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності;
- інші відомості, необхідні для вирішення справи (відомості про наявність актів обстеження підприємств, установ, організацій і об'єктів, відмітки про наявність документів та речей, які слугують доказами в справі, тощо);
- заподіяна матеріальна шкода (у разі наявності);
- відмітка про отримання особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, другого примірника протоколу.

У разі якщо виявлено факт порушення водного законодавства, однак особу порушника встановити неможливо (порушник вчинив правопорушення і зник з місця події), посадовою особою органу Держекоінспекції на місці виявлення такого порушення складається акт відповідно до чинного законодавства.

Складений акт упродовж трьох днів з моменту виявлення правопорушення направляється до органу внутрішніх справ за місцем вчинення правопорушення для встановлення особи правопорушника.

Відповідно до чинного законодавства протокол оформлюється державною мовою.

Усі реквізити протоколу заповнюються розбірливим почерком. Не допускається заповнення протоколу олівцем. У разі здійснення виправлень їх засвідчують підписами посадова особа, яка склала протокол, та особа, на яку він складається. Після того, як протокол підписаний особою, щодо якої він складений, не допускається робити закреслення чи виправлення відомостей, що занесені до протоколу, а також внесення додаткових записів.

При складанні протоколу слід чітко та розбірливо викладати всі відомості, передбачені формою протоколу, звертаючи особливу увагу на точність і повноту викладення складу порушення.

Протокол складається на кожну особу окремо, якщо правопорушення вчинено кількома особами.

Адміністративне стягнення накладається за кожне правопорушення окремо, якщо однією особою вчинено два або більше адміністративних правопорушень.

Якщо особа вчинила кілька адміністративних правопорушень, справи про які одночасно розглядаються одним і тим самим органом Держекоінспекції, стягнення накладається в межах санкції, встановленої за серйозніше правопорушення з числа вчинених. До основного стягнення в цьому разі може бути приєднано одне з додаткових стягнень, передбачених статтями про відповідальність за будь-яке з вчинених правопорушень.

Протокол підписується особою, яка його склала, особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, та свідками, якщо вони є.

У разі відмови особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, від підписання протоколу в ньому робиться запис про це.

Особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, має право додати до протоколу пояснення і зауваження щодо змісту протоколу, а також викласти мотиви відмови від його підписання. У разі коли особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, пише пояснення на окремому аркуші, в протоколі про це робиться відмітка.

Якщо матеріали про правопорушення надсилаються до прокурора, органу досудового слідства чи дізнання, копія цих матеріалів, засвідчена в установленому порядку, залишається у посадової особи, яка їх склала.

Особа, яка склала протокол, роз'яснює особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, її права та обов'язки, передбачені статтею 63 Конституції України та статтею 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення, про що особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, ставить свій підпис, а в разі відмови від підпису робиться відмітка в протоколі та вручається чи надсилається повідомлення щодо розгляду справи про адміністративне правопорушення.

Протокол надсилається органу, уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення.

Якщо суб'єктом господарювання допущені неодноразові порушення вимог водного законодавства, що створюють загрозу для здоров'я людей чи значно зашкоджують водним ресурсам, - орган Держекоінспекції в триденний термін з дня виявлення порушення направляє матеріали в органи прокуратури. У разі потреби здійснити додатково перевірку, зробити розрахунок розміру заподіяної шкоди тощо такі матеріали надсилаються до органів прокуратури в строк не більше десяти днів. Указані матеріали повинні містити вичерпні відомості, необхідні для розгляду справи.

Якщо перевіркою виявлено факт заподіяння збитків державі внаслідок порушення водного законодавства, то орган Держекоінспекції визначає розмір цих збитків за діючими методиками та вживає заходів з відшкодування їх у встановленому порядку.

Особа, що здійснювала перевірку, подає в триденний термін керівникові органу Держекоінспекції звіт про результати перевірки з пропозиціями щодо подальших дій з усунення виявлених порушень водного законодавства.

Виконання приписів та санкцій, застосованих за порушення водного законодавства, орган Держекоінспекції бере під постійний контроль.

Завдання на практичну роботу

1. Ознайомитись із організацією робіт по здійсненню інспекторських перевірок щодо додержання водоохоронного законодавства;
2. Ознайомитись із порядком проведення інспекторських перевірок щодо додержання водоохоронного законодавства;
3. Ознайомитись із видами відповідальності за порушення водоохоронного законодавства;
4. Навчитись оформляти відповідні документи при проведенні інспекторських перевірок;
5. Ви – державний інспектор з охорони довкілля. Ознайомитися з формами та скласти необхідні документи (бланки наведені) по інспекторській перевірці дотримання водоохоронного законодавства. Перелік необхідної інформації та об'єкти перевірки наведені у завданні до практичної роботи.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

№ вар.	Виявлені порушення в ході перевірки
1.	Відсутність дозволу на водокористування
2.	Перевищення лімітів скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти
3.	Відсутність зливової каналізації
4.	Перевищення лімітів скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти
5.	Неналежний стан огорожувальних дамб полігонів відходів
6.	Перевищення лімітів скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти
7.	Неналежний ступінь очищення стічних вод
8.	Зафіксовані випадки аварій із забрудненням водних джерел
9.	Відсутність затверджених лімітів та гранично допустимих скидів (ГДС)
10.	Відсутність первинного обліку водоспоживання
11.	Відсутність зливової каналізації
12.	Відсутність первинного обліку водоспоживання
13.	Зафіксовані випадки аварій із забрудненням водних джерел
14.	Відсутність дозволу на водокористування
15.	Відсутність первинного обліку водоспоживання
16.	Відсутність зливової каналізації
17.	Неналежний стан огорожувальних дамб полігонів відходів
18.	Неналежний стан огорожувальних дамб полігонів відходів
19.	Зафіксовані випадки аварій із забрудненням водних джерел
20.	Перевищення лімітів скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти
21.	Неналежний ступінь очищення стічних вод
22.	Відсутність зливової каналізації
23.	Зафіксовані випадки аварій із забрудненням водних джерел
24.	Відсутність первинного обліку водоспоживання

Практична робота №3 «Інспекторські перевірки дотримання повітряноохоронної діяльності»

Мета роботи:

1. Ознайомитися із порядком проведенням інспекторських перевірок дотримання повітряноохоронної діяльності;
2. Ознайомитися із переліком необхідних робіт при проведенні екологічних інспекторських перевірок дотримання повітряноохоронної діяльності;
3. Навчитися оформляти необхідну документацію при проведенні екологічних інспекторських перевірок дотримання водоохоронного законодавства.

При перевірці повітряноохоронної діяльності підприємства інспектор здійснює перевірку стаціонарних і пересувних джерел забруднення атмосферного повітря.

Перевірка стаціонарних джерел забруднення

Інспектор зобов'язаний ознайомитися з інвентаризацією джерел викидів забруднюючих речовин по формі 1-повітря, проаналізувати достовірність і повноту інформації. Визначити яким методом вона була складена, ким була проведена і коли. Встановити кількість організованих, неорганізованих джерел викидів, оснащених газоочисними установками, та кількість джерел, що вимагають оснащення газоочисними установками.

Огляду та перевірці підлягає:

1. карта-схема підприємства з нанесеними на ній джерелами викидів, відповідність нумерації джерел викидів на карті-схемі і в матеріалах інвентаризації;
2. Санітарно-технічний звіт по обстеженню вентиляційних систем, відповідність його матеріалам інвентаризації;
3. Локальний том нормативів ГДВ, цього якості і повнота, рік розробки і затвердженні строки досягнення норм ГДВ,
4. Заходи по досягненню нормативів ГДВ, чи буде забезпечення їх виконання в передбачені строки;
5. Наявність і якість ведення журналів первинної облікової документації, по формах ПОД-1, ПОД-2, ПОД-3 або галузевих форм первинного обліку.

ПОД-1 наявність погодженого з органами Міністерства і природних ресурсів графіку контролю джерел викидів і його дотримання, наявність і якість ведення робочих журналів реєстрації даних аналізів санітарно-промислових лабораторій.

Достовірність результатів аналізів. Методики, за якими ведуться аналізи проб промислових викидів.

ПОД-2 – наявність річних планів заходів, направлених на охорону повітряного басейну, своєчасність ведення журналу. Наявність актів приймання виконаних робіт після впровадження заходів. Наявність документів, що підтверджують скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферу після впровадження заходів.

ПОД-3 - якість ведення журналу, відповідність даних, представлених в ньому, записам в оперативних журналах по обслуговуванню ГОУ або цехових журналах роботи технологічного обладнання.

-статистична звітність по формі 2-ТП (Повітря). Яким методом вона складається (по матеріалах інвентаризації, балансовим, розрахунковим по методиках, чи враховуються реальні обсяги випуску продукції, стан виконання заходів, час роботи ГОУ і їх ефективність і т ін.); дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферу за минулий, на поточний і наступний роки, ким видані, коли, на основі яких матеріалів;

6. ліміти викидів забруднюючих речовин в атмосферу за ці періоди, ким і коли видані, на основі яких документів;
7. матеріали плати за забруднення атмосферного повітря;
8. план заходів по регулюванню викидів в період несприятливих метеорологічних умов (НМУ), їх достатність і стан виконання;
9. матеріали відомчого лабораторного контролю рівнів забруднення атмосферного повітря в межах санітарно-захисної зони (СЗЗ);
10. матеріали по створенню СЗЗ при її відсутності. Кількість чоловік, що проживає в її межах, що ще розташовано, крім житла;
11. інші документи з питань охорони атмосферного повітря.

Отримавши ці документи, інспектор зобов'язаний провести їх аналіз, порівняти дані, приведені в матеріалах інвентаризації, локальному томі ГДВ, дозволах на викид забруднюючих речовин в атмосферу та лімітах, викидів, технологічних регламентах, статистичній звітності по формі 2-ТП(повітря) даних аналітичного контролю (аналіз вести по джерелах, які вносять основний вклад в загальні обсяги викидів по підприємству), даних аналітичного контролю. Скласти порівняльну таблицю цих даних за останні 3 роки.

Наступним етапом роботи інспектора є огляд виробництв підприємства. При обстеженні виробництв основна увага приділяється:

- стану роботи технологічного обладнання, його фізичному і моральному зношенню, відповідності сучасним екологічним вимогам, впливу його на навколишнє середовище; ;

- технічному стану і ефективності роботи газоочисних установок (ГОУ), відповідності фактичних параметрів навантаження паспортним, наявності реєстраційних номерів на ГОУ, інструкцій по експлуатації і обслуговуванню ГОУ, оцінці рівня підготовки обслуговуючого персоналу;

- ходу будівництва повітроохоронних об'єктів; дотриманню термінів будівництва технологічних і повітроохоронних об'єктів як нових, так і тих, що передбачені заходами по досягненню нормативів ГДВ;

- наявність джерел викидів, що потребують оснащення газоочисними установками;

- наявність неврахованих джерел викидів;

- загальному санітарному стану виробництв і території підприємства.

Під час повної перевірки підприємства інспектор зобов'язаний ознайомитися з роботою санітарно-промислової лабораторії, при цьому перевірити:

- укомплектованість кадрами відповідної кваліфікації, забезпеченість необхідними приміщеннями;

забезпеченість нормативно-технічною і погодженою методичною документацією з питань визначення концентрацій забруднюючих речовин в промислових викидах і атмосферному повітрі;

- забезпеченість необхідними приладами контролю і обладнанням;

виконання графіку контролю джерел викидів і стану забруднення атмосферного повітря в СЗЗ;

- стан ведення робочих журналів і журналів обліку характеристик стаціонарних джерел забруднення та інші питання роботи санітарно промислової лабораторії.

Під час перевірки інспектор має право дати завдання санітарно-промисловій лабораторії зробити контрольний вимір викидів забруднюючих речовин в атмосферу по одному або декількох джерелах.

Перевірка пересувних джерел забруднення

При повному обстеженні підприємств повинні перевірятись транспортні дільниці або цехи.

В акті повинно бути відображено:

- кількість автомобілів з бензиновими двигунами, дизельними та тих, що працюють на газоподібному паливі;

- наявність контрольно-регулювальних пунктів (постів) - КРП, їх оснащеність обладнанням, контрольно-вимірювальною апаратурою, можливість роботи в холодну пору року.

На підприємствах, що не оснащені КРП, перевіряється наявність договору з іншою організацією, яка проводить визначення вмісту забруднюючих речовин у викидах відпрацьованих газів автомобілів, та періодичність перевірок;

- додержання термінів державної повірки приладів (не рідше 1 разу на 6 місяців для газоаналізаторів і 1 разу на рік для димомірів);

- наявність необхідної технічної документації:

- ведення журналів обліку результатів вимірів, відміток про направлення

автотранспортних засобів на ремонт, наявність та дотримання графіку перевірки автотранспорту на вміст оксиду вуглецю, вуглеводнів та димності у відпрацьованих газах автомобілів;

-наявність дільниць (постів) по ремонту та обслуговуванню систем живлення і запалення двигунів, їх укомплектованість газоаналітичною апаратурою.

Перевірка вмісту забруднюючих речовин у викидах відпрацьованих газів автомобілів проводиться:

-на підприємствах-виготовлювачах - на контрольно-регулювальному посту та на складі готової продукції;

-на підприємствах, що здійснюють ремонт, технічне обслуговування експлуатацію автомобілів, - на контрольно-регулювальному пункті (посту) та при виїзді (в'їзді) з території підприємства;

При виявленні порушень встановлених стандартами норм вмісту забруднюючих речовин у викидах відпрацьованих газів:на підприємствах-виготовлювачах, підприємствах, що здійснюють ремонт технічне обслуговування, автомобіль на склад готової продукції відправляти заборонено - він відправляється на регулювальні роботи; на підприємствах, що здійснюють експлуатацію, автомобіль до рейсу не допускається і направляється на регулювання. Контрольні виміри вмісту забруднюючих речовин у викидах відпрацьованих газів проводяться приладами Держекоінспекції або підприємства, що перевіряється.

Коли підприємство порушує вимоги законодавства в сфері охорони атмосферного повітря, і це призводить до обмеження чи заборони діяльності, процедура оформлення відбувається в кілька кроків і з використанням офіційних документів:

1. Акт перевірки

- Складається посадовими особами Державної екологічної інспекції (ДЕІ) після планової чи позапланової перевірки.
- Фіксує виявлені порушення (наприклад, відсутність дозволу на викиди чи перевищення нормативів ГДВ).

2. Припис (розпорядчий документ)

- Видається на підставі акту перевірки.
- Вимагає усунути порушення у визначений термін.
- Якщо порушення грубі й створюють загрозу довкіллю та здоров'ю людей — може містити вимогу **тимчасово зупинити роботу обладнання або виробництва**.

3. Протокол про адміністративне правопорушення

- Складається посадовими особами ДЕІ на керівника чи відповідальну особу підприємства.
- Є підставою для накладення штрафу.

4. Подання (позов) до суду

- Якщо підприємство не виконує припис або порушення несуть серйозну загрозу, ДЕІ звертається до адміністративного суду.

- Суд може винести рішення про **зупинення (обмеження) діяльності суб'єкта господарювання** до усунення порушень.

5. Рішення суду

- Є обов'язковим для виконання.
- На його підставі підприємство зобов'язане припинити або обмежити діяльність (повністю чи частково).

-
- **ДЕІ самостійно не може закрити підприємство** — лише вимагати усунення порушень і подавати до суду.
 - **Обмеження діяльності** може стосуватися лише певних цехів, агрегатів або установок.
 - **Заборона діяльності** застосовується у виняткових випадках і лише рішенням суду

Завдання на практичну роботу

1. Ознайомитись із організацією робіт по здійсненню інспекторських перевірок щодо додержання вимог щодо охорони атмосфери;
2. Ознайомитись із порядком проведення інспекторських перевірок щодо охорони атмосфери;
3. Ознайомитись із видами відповідальності за порушення законодавства щодо охорони атмосфери;
4. Навчитись оформляти відповідні документи при проведенні інспекторських перевірок;
5. Ви – державний інспектор з охорони довкілля. Ознайомитися з формами та скласти необхідні документи (бланки наведені) по інспекторській перевірці щодо охорони атмосфери. Перелік необхідної інформації та об'єкти перевірки наведені у завданні до практичної роботи.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

№ вар.	Виявлені порушення в ході перевірки
1.	Експлуатація стаціонарних джерел викидів без дозволу на викиди забруднюючих речовин.
2.	Перевищення встановлених нормативів гранично допустимих викидів (ГДВ).
3.	Відсутність систем газоочистки або пилогазоочисних установок на обладнанні.
4.	Несвоєчасне проведення інвентаризації стаціонарних джерел викидів.
5.	Неналежна експлуатація або невиконання регламентних робіт на установках очистки газів.
6.	Відсутність або спотворення даних у звітності з екологічних показників (форма 2-ТП «Повітря»).
7.	Використання технологій, що призводять до надмірного утворення забруднюючих речовин, замість передбачених нормативами.
8.	Самовільна реконструкція або модернізація технологічного обладнання без внесення змін у дозвільні документи.
9.	Спалювання відходів у котлах, печах чи на відкритому повітрі без спеціальних дозволів.
10.	Викиди парникових газів без обліку та без відповідної звітності.
11.	Відсутність програм екологічного моніторингу стану атмосферного повітря на підприємстві.
12.	Невиконання заходів щодо зниження впливу на повітря у період несприятливих метеорологічних умов.
13.	Відсутність або пошкодження приладів автоматичного контролю викидів на великих промислових установках.
14.	Неналежне ведення журналів обліку роботи газоочисних установок та відсутність технічної документації.
15.	Експлуатація стаціонарних джерел викидів без дозволу на викиди забруднюючих речовин.
16.	Перевищення встановлених нормативів гранично допустимих викидів (ГДВ).
17.	Відсутність систем газоочистки або пилогазоочисних установок на обладнанні.
18.	Несвоєчасне проведення інвентаризації стаціонарних джерел викидів.

19.	Неналежна експлуатація або невиконання регламентних робіт на установках очистки газів.
20.	Відсутність або спотворення даних у звітності з екологічних показників (форма 2-ТП «Повітря»).
21.	Використання технологій, що призводять до надмірного утворення забруднюючих речовин, замість передбачених нормативами.
22.	Самовільна реконструкція або модернізація технологічного обладнання без внесення змін у дозвільні документи.
23.	Спалювання відходів у котлах, печах чи на відкритому повітрі без спеціальних дозволів.
24.	Викиди парникових газів без обліку та без відповідної звітності.
25.	Відсутність програм екологічного моніторингу стану атмосферного повітря на підприємстві.

Перелік об'єктів інспекторських перевірок

№ вар.	Назва об'єкта інспектування	Примітка
1.	ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ ШАХТА №9 "НОВОВОЛИНСЬКА" ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА "ВОЛИНЬВУГІЛЛЯ"	
2.	ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ ШАХТА "БУЖАНСЬКА" ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА "ВОЛИНЬВУГІЛЛЯ"	
3.	КОВЕЛЬСЬКЕ СЛАТ "ТУР"	
4.	Маневицька ЦРЛ	
5.	Ківерцівське ВУЖКГ	
6.	Торчинське ВУЖКГ	
7.	ПАТ "Волиньобленерго"	
8.	ВКФ АВТО-ЕКО	
9.	ПРАТ "КАМІНЬ-КАШИРСЬКЕ РТП"	
10.	МАНЕВИЦЬКИЙ ТОРФОЗАВОД - ФІЛІАЛ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА "ВОЛИНЬТОРФ"	
11.	КП Санаторій матері і дитини "Пролісок"	
12.	ТОВ «ТИГРЕС-ЛЮКС»	

13.	ДКП «Луцьктепло»	
14.	Волинський обласний санаторій «Лісова пісня»	
15.	Волинський обласний санаторій «Лісова пісня»	
16.	ФІРМА "ТАРТАК"	
17.	ПРАТ "РАТНІВСЬКИЙ МОЛОКОЗАВОД"	
18.	ПРАТ "ТЕРЕМНО ХЛІБ"	
19.	СГ ПРАТ "НИВА"	
20.	ПРАТ "ВОЛИНЬ-АВТО"	
21.	ПАТ "КОВЕЛЬМОЛОКО"	
22.	ПРАТ "ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКА ПТАХОФАБРИКА"	
23.	СП ТОВ "МОДЕРН-ЕКСПО"	
24.	ПрАТ "Універмаг "Луцьк"	
25.	ТзОВ "Техно Модуль Ультра"	

ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ

Державна екологічна інспекція у Волинській області

Барчук Віктор Олександрович - начальник Державної екологічної інспекції у Волинській області

Дудка Сергій Олександрович - заступник начальника Державної екологічної інспекції у Волинській області
43025, м. Луцьк, вул. Степана Бандери, 20
електронна адреса: vol@dei.gov.ua тел 72-33-96

Практична робота №4 «Види адміністративних правопорушень у сфері охорони довкілля»

Мета роботи: ознайомитися з основними видами адміністративних правопорушень, що мають право фіксувати інспектори.

1. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення — найпоширеніший вид юридичної відповідальності в екологічній сфері. Підставою для її застосування є адміністративні екологічні правопорушення, різні види і склади яких передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення найбільша кількість статей (понад сорок), у яких передбачається відповідальність за екологічні правопорушення, міститься в сьомій главі «Адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури» (ст. 52—92). Окремі види адміністративних екологічних правопорушень містяться в главах 5, 6, 8 та ін. цього кодексу.

2. Залежно від об'єкта посягання адміністративні правопорушення поділяють на кілька груп.

Першу групу екологічних правопорушень, за які настає адміністративна відповідальність, становлять адміністративні правопорушення, що стосуються права власності на природні ресурси (глава 4 ст. 47-51 Кодексу України про адміністративні правопорушення). До таких адміністративних екологічних правопорушень відносять порушення права державної власності на надра (ст. 47), порушення права державної власності на води (ст. 48), порушення права державної власності на ліси (ст. 49), порушення права державної власності на тваринний світ (ст. 50), а також інші правопорушення.

Другу групу становлять адміністративні земельні правопорушення (глава 7, ст. 52-56 Кодексу України про адміністративні правопорушення). До таких правопорушень відносять псування і забруднення сільськогосподарських земель (ст. 52), порушення права використання земель (ст. 53), самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 53¹), приховування або перекручування даних Земельного кадастру (ст. 53²), несвоєчасне повернення тимчасово зайнятих земель або неприведення їх до етапу, придатного для використання за призначенням (ст. 54), самовільне відхилення від проєктів внутрішньогосподарського землеустрою (ст. 55), знищення межових знаків (ст. 56 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Третю групу адміністративних правопорушень в екологічній сфері становлять адміністративні надрові правопорушення, передбачені ст. 57, 58 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме: порушення вимог щодо охорони надр (ст. 57), порушення правил і вимог проведення робіт з геологічного вивчення надр (ст. 58).

Четверту групу адміністративних екологічних правопорушень становлять водні правопорушення, передбачені ст. 59-62 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Ці правопорушення стосуються порушення правил охорони водних ресурсів (ст. 59), порушення вимог щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення (ст. 59¹), порушення правил водокористування (ст. 60), пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їх експлуатації (ст. 61), невиконання обов'язків щодо реєстрації в судових документах операцій із шкідливими речовинами і сумішами (ст. 62).

Лісові адміністративні правопорушення, які передбачені ст. 63-77 Кодексу України про адміністративні правопорушення, становлять **п'яту групу** адміністративних правопорушень. До таких правопорушень відносять незаконне використання земель державного лісового фонду (ст. 63), порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі та вивезення деревини, заготівлі живиці (ст. 64), незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняку (ст. 65), знищення або пошкодження підросту в лісах (ст. 66), здійснення лісових користувань не згідно з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку (ст. 67), порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини (ст. 68), пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду (ст. 69), самовільне сінокосіння і випасання худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід (ст. 70), введення в експлуатацію виробничих об'єктів без обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси (ст. 71), пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, шкідливими викидами, відходами і покидьками (ст. 72), засмічення лісів побутовими відходами і покидьками (ст. 73), знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (ст. 74), знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах (ст. 75), знищення корисної для лісу фауни (ст. 76), порушення вимог пожежної безпеки в лісах (ст. 77), самовільне випалювання сухої рослинності або її залишків (ст. 77¹).

Шосту групу екологічних правопорушень становлять адміністративні атмосферні правопорушення (ст. 78-83 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Вони стосуються порушень порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або шкідливого впливу на неї фізичних та біологічних факторів (ст. 78), порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ (ст. 78¹), недодержання вимог щодо охорони атмосферного повітря при введенні в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд (ст. 79), недодержання екологічних вимог під час проектування, розміщення будівництва, реконструкції та прийняття в експлуатацію об'єктів або споруд (ст. 79¹), пуску в експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту

забруднюючих речовин у викидах (ст. 80), експлуатації автотранспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у викидах (ст. 81) та ін.(ст. 82-84).

Сьому групі екологічних правопорушень становлять адміністративні фауністичні (тваринні) правопорушення, передбачені ст. 85-89 Кодексу України про адміністративні правопорушення. До таких правопорушень відносять порушення правил використання об'єктів тваринного світу (ст. 85), виготовлення та збут знарядь добування об'єктів тваринного або рослинного світу (ст. 85¹), експлуатацію на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням (ст. 86¹), порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин (ст. 87), незаконне вивезення з України та ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу (ст. 88), порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу, порушення правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах (ст. 88¹), порушення правил щодо зоологічних, ботанічних колекцій та торгівлі ними (ст. 88²), жорстоке поводження з тваринами (ст. 89), порушення вимог щодо охорони тварин і рослин, занесених до Червоної книги України (ст. 90).

В окрему, **восьму групу** екологічних правопорушень можна об'єднати правопорушення природозаповідних та інших природоохоронних норм і правил. До таких правопорушень, передбачених у Кодексі України про адміністративні правопорушення, відносять порушення правил щодо природозаповідних територій (ст. 91), порушення правил охорони і використання пам'яток історії і культури (ст. 92), знищення або пошкодження зелених насаджень або інших об'єктів озеленення населених пунктів (ст. 153), потрава посівів (ст. 104), порушення правил боротьби з карантинном рослин (ст. 105), порушення правил карантину (ст. 106,107), невиконання вимог органів екологічного контролю (ст. 188⁵) та ряд інших.

Дев'яту групу екологічних правопорушень становлять адміністративні екологонебезпечні правопорушення, передбачені в Кодексі України про адміністративні правопорушення.

До таких адміністративних правопорушень відносять порушення правил щодо промислових та побутових відходів (ст. 82), порушення правил щодо пестицидів, агрохімікатів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів (ст. 83), невиконання вимог і норм щодо роботи з мікроорганізмами, біологічно активними речовинами та іншими продуктами біотехнологій (ст. 90¹), невиконання вимог екологічної безпеки у процесі впровадження нової техніки, технологій і систем, речовин і матеріалів (ст. 91¹) та ін.

У **десяту групу** екологічних правопорушень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, можна відокремити адміністративні правопорушення в галузі охорони праці та здоров'я населення.

До них відносять порушення вимог законодавства про працю та охорону праці (ст. 41), порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних норм і правил (ст. 42), вимог виробництва, заготівлі, реалізації сільськогосподарської продукції, що містить хімічні речовини понад граничнодопустимі концентрації (ст. 42¹), заготівлі, переробки або збуту радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції (ст. 42²), порушення вимог режиму радіаційної безпеки в місцевостях, що зазнали радіаційного забруднення (ст. 46¹), порушення норм і правил з ядерної та радіаційної безпеки при використанні джерел іонізуючого випромінювання (ст. 95), невиконання вимог органів нагляду за охороною праці (ст. 188⁴), органів державної інспекції праці (ст. 188⁶) та ін.

3. Адміністративні стягнення, які застосовуються до правопорушників:

- * штраф;
- * вилучення об'єктів правопорушення;
- * позбавлення права займатися спеціальною діяльністю;
- * конфіскація знарядь правопорушення;
- * обмеження, зупинення, припинення діяльності чи експлуатації об'єктів.

Порушення екологічних лімітів, нормативів, стандартів, вимог екологічної безпеки тягне за собою застосування **заходів адміністративного впливу**, а саме:

- * обмеження діяльності;
- * зупинення діяльності на певний час;
- * припинення діяльності.

Державні органи, які уповноважені застосовувати зазначені заходи реагування:

- Кабінет Міністрів України;
- органи Мінекоресурсів України та інші спеціально уповноважені органи;
- органи місцевої державної виконавчої влади;
- органи місцевого самоврядування;
- органи суду за позовом прокуратури в разі систематичних правопорушень.

Завдання до виконання роботи

1. Ознайомитися із поняттям адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.
2. Вивчити групи адміністративних правопорушень та адміністративні стягнення і заходи адміністративного впливу.
3. На основі довідкових даних (публікації в пресі та мережі інтернет) описати три випадки порушень за останні роки із посиланням на використані джерела. При цьому слід вказати всі особливості даного випадку та застосовані методи впливу до порушників екологічного законодавства: місце порушення та його вид, наслідки порушення (або можливі наслідки) для довкілля, стягнення, які застосовувались. Необхідно вибрати види порушень згідно порядкового номера у списку групи, якому буде відповідати відповідна група екологічних правопорушень (наприклад – перший номер у списку - перша група екологічних правопорушень, яка стосується порушень у сфері права власності на природні ресурси і т.п.).

Практична робота №5 «Діяльність громадських інспекторів з охорони навколишнього середовища»

Мета роботи:

1. Ознайомитися з правами, обов'язкам та основними функціями громадських інспекторів;
2. Вивчити порядок здійснення екологічного контролю громадськими інспекторами;
3. Ознайомитися з основними видами адміністративних правопорушень, що мають право фіксувати громадські інспектори;
4. Навчитися заповнювати документи про зафіксовані порушення, які виявлені громадськими інспекторами з охорони довкілля.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюють громадські інспектори з охорони довкілля (далі - громадські інспектори). Положення про громадський контроль розроблене відповідно до статей 21 та 36 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", статей 38 та 39 Закону України "Про мисливське господарство та полювання", статті 36 Закону України "Про рослинний світ", статей 13 та 63 Закону України "Про природно-заповідний фонд України", статей 58 та 60 Закону України "Про тваринний світ", постанови Кабінету Міністрів України від 17.11.2001 N 1520 "Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію", статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Діяльність громадських інспекторів організовують та координують органи, що належать до сфери управління Мінекоресурсів, а саме: Державна екологічна інспекція, Республіканський комітет Автономної Республіки Крим з екології та природних ресурсів, державні управління екології та природних ресурсів в областях, містах Києві та Севастополі, державні інспекції охорони Чорного і Азовського морів (далі - органи Мінекоресурсів).

Громадські інспектори мають право:

- спільно з працівниками органів Мінекоресурсів, інших державних органів, які здійснюють контроль за охороною та раціональним використанням природних ресурсів, органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадських екологічних (природоохоронних) організацій брати участь у проведенні перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами вимог природоохоронного законодавства, норм екологічної безпеки та використання природних ресурсів;

- за направленням органу Мінекоресурсів, який призначив громадського інспектора, проводити рейди та перевірки і складати акти перевірок;
- складати протоколи про адміністративні правопорушення при виявленні порушень природоохоронного законодавства, відповідальність за які передбачена статтями 65¹, 77, 77¹, 78, 82, 85, 85¹, 88¹, 89 (щодо диких тварин), 90, 91, 91², 153 Кодексу України про адміністративні правопорушення, і подавати їх відповідному органу Мінекоресурсів для притягнення винних до відповідальності;
- доставляти осіб, які вчинили порушення природоохоронного законодавства, до органів місцевого самоврядування, органів внутрішніх справ та штабів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, якщо особу порушника не може бути встановлено на місці порушення;
- перевіряти документи на право використання об'єктів тваринного світу, зупиняти транспортні (у тому числі плавучі) засоби та проводити огляд речей, транспортних (у тому числі плавучих) засобів, знарядь полювання і рибальства, добутої продукції та інших предметів;
- проводити у випадках, установлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для попередження і розкриття порушень законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу;
- брати участь у підготовці для передачі до судових органів матеріалів про відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, та виступати в ролі свідків;
- роз'яснювати громадянам вимоги природоохоронного законодавства та їх екологічні права;
- брати участь у проведенні громадської екологічної експертизи відповідно до Закону України "Про екологічну експертизу";
- одержувати в установленому порядку інформацію про стан навколишнього природного середовища, джерела негативного впливу на нього та заходи, що вживаються для поліпшення екологічної ситуації.

Громадські інспектори зобов'язані:

- дотримуватись вимог чинного законодавства та вимог цього Положення при проведенні рейдів та перевірок;
- сумлінно виконувати покладені на них завдання та інформувати відповідний орган Мінекоресурсів про результати рейдів та перевірок безпосередньо після їх закінчення;
- не пізніше 31 січня наступного за звітним року подавати органу Мінекоресурсів, який призначив громадського інспектора з охорони довкілля, щорічний звіт про проведеної роботу.

Орган Мінекоресурсів, що призначив громадського інспектора, має право позбавити його права виконувати роботу громадського інспектора з охорони довкілля з вилученням відповідного посвідчення у разі:

- 1) ненадання щорічного звіту або негативної його оцінки;
- 2) неналежного виконання ним функцій громадського інспектора;
- 3) учинення громадським інспектором порушень законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища, а також протиправних дій при виконанні роботи громадського інспектора.

Витяг з Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Глава 7

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРИРОДИ, ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ, ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Стаття 65¹. Знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень

Знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від семи до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 77. Порушення вимог пожежної безпеки в лісах

Порушення вимог пожежної безпеки в лісах - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, а також порушення вимог пожежної безпеки в лісах, що призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площі, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від семи до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 77¹. Самовільне випалювання сухої рослинності або її залишків

Випалювання стерні, луків, пасовищ, ділянок із степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, рослинності або її залишків у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць, а також опалого листя у парках, інших зелених насадженнях та газонів у населених пунктах без дозволу органів державного контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища або з порушенням умов такого дозволу - тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на

посадових осіб - від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені в межах території та об'єктів природно-заповідного фонду, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 78. Порухення порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або впливу на неї фізичних та біологічних факторів

Викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноваженого органу виконавчої влади або недодержання вимог, передбачених наданим дозволом, інші порушення порядку здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря або перевищення технологічних нормативів допустимого викиду забруднюючих речовин та нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел під час експлуатації технологічного устаткування, споруд і об'єктів - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Перевищення гранично допустимих рівнів впливу фізичних та біологічних факторів на атмосферне повітря або вплив фізичних та біологічних факторів на атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у випадках, коли необхідність одержання такого дозволу передбачена законодавством, тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 78¹. Порухення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ

Порухення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ у господарських цілях, - тягне за собою накладення штрафу від п'яти до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82. Порухення правил складування, зберігання розміщення, транспортування, утилізації, ліквідації та використання відходів

Порухення правил складування, зберігання, розміщення, транспортування, утилізації, ліквідації та використання відходів - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 85. Порухення правил використання об'єктів тваринного світу

Порухення правил полювання, рибальства, здійснення інших видів спеціального використання об'єктів тваринного світу - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є особистою власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої і на посадових осіб - від чотирьох до семи

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є особистою власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої.

Грубе порушення правил полювання (полювання без належного на те дозволу, в заборонених місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями або способами) - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є особистою власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої або позбавлення права полювання на строк до трьох років з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є особистою власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої і на посадових осіб - від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є особистою власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої.

Стаття 85¹. Виготовлення та збут заборонених знарядь добування об'єктів тваринного або рослинного світу

Виготовлення, збут заборонених знарядь добування об'єктів тваринного або рослинного світу, а також збут незаконно добутої продукції - тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих знарядь, матеріалів та засобів для їх виготовлення.

Стаття 88¹. Порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу, правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах

Порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу - тягне за собою накладення штрафу від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією об'єктів тваринного або рослинного світу чи без такої.

Ті самі дії, вчинені щодо об'єктів тваринного або рослинного світу, які перебували в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, занесених до Червоної книги України або які охороняються відповідно до міжнародних договорів України, - тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією об'єктів тваринного або рослинного світу чи без такої. Порушення правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах - тягне за собою накладення штрафу від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією об'єктів тваринного або рослинного світу чи без такої.

Стаття 89. Жорстоке поводження з тваринами

Жорстоке поводження з тваринами, їх мордування або вчинення інших дій, що призвели до їх мучення, каліцтва чи загибелі, - тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 90. Порухення вимог щодо охорони видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України

Порухення умов оселення видів тварин та зростання рослин, занесених до Червоної книги України, незаконне вилучення з природного середовища рослин, занесених до Червоної книги України, невиконання вимог наданих дозволів на вилучення з природного середовища та здійснення інших видів використання тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, а також порухення умову тримання тварин і рослин цих видів у ботанічних садах, дендрологічних та зоологічних парках, інших спеціально створених умовах, що призвело до їх загибелі, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно добутого і на посадових осіб - від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно добутого.

Стаття 91. Перевищення лімітів та нормативів використання природних ресурсів

Перевищення затверджених лімітів та нормативів використання природних ресурсів - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 153. Знищення або пошкодження зелених насаджень або інших об'єктів озеленення населених пунктів

Знищення або пошкодження зелених насаджень, окремих дерев, чагарників, газонів, квітників та інших об'єктів озеленення в населених пунктах, невжиття заходів для їх охорони, а також самовільне перенесення в інші місця під час забудови окремих ділянок, зайнятих об'єктами озеленення, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Завдання на практичну роботу

1. Ознайомитися з основними завданнями громадського екологічного контролю.
2. Виявити основні кваліфікаційні ознаки громадського інспектора.
3. Охарактеризуйте основні права та обов'язки громадських інспекторів.
4. Визначити за які дії та хто має право позбавити громадського інспектора права виконувати роботу громадського інспектора з охорони довкілля з вилученням відповідного посвідчення .
5. Ви – громадський інспектор з охорони довкілля. Ознайомитися з формою та скласти документи про адміністративні правопорушення при виявленні порушень природоохоронного законодавства (протоколи та постанови про накладання адміністративного стягнення за двома випадками порушень), відповідальність за

які передбачена відповідними статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Вихідні дані до виявлених порушень наведені у завданні до виконання практичної роботи. Порушник природоохоронного законодавства – студент із наступним номером варіанту.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

№ вар .	Суть виявленого порушення	Завдана довкіллю шкода
1.	Незаконне вилучення з природного середовища рослин, занесених до Червоної книги України	Вилучення з природного середовища 5 екземплярів росички англійської
	Випалювання сухої рослинності	Знищення сухої рослинності на площі 2 га
2.	Порушення правил рибальства	Перевищення норми вилову риби на 2 кг
	Випалювання стерні	Знищення стерні на площі 25 га
3.	Полювання в заборонених місцях	Незаконне вполювання дикого кабана у заповіднику
	Порушення вимог пожежної безпеки в лісах	Розпалювання і залишення багаття у пожежонебезпечний період
4.	Виготовлення заборонених знарядь добування об'єктів тваринного світу	Виготовлення 2 електровудок
	Викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу	Викид в атмосферне повітря без дозволу зварювального аерозолу
5.	Перевищення гранично допустимих рівнів впливу на атмосферне повітря	Перевищення гранично допустимих викидів у атмосферу пилу
	Порушення правил складування відходів	Складування відходів (тари від пестицидів) без відповідного дозволу
6.	Порушення правил утилізації відходів	Захоронення відходів без відповідного дозволу
	Порушення правил полювання	Перевищення кількості впольованої пернатої дичини на 1 од.
7.	Знищення лісу внаслідок необережного поводження з вогнем	Знищення лісу внаслідок необережного поводження з вогнем на площі 1 га.
	Полювання без належного на те дозволу	Незаконне вполювання козулі без дозволу
8.	Полювання забороненими знаряддями	Полювання за допомогою петель (впольовано 1 оленя)
	Випалювання опалого листя	Випалювання опалого листя у парку у кількості 1,2 т.
9.	Випалювання стерні в межах об'єктів природно-заповідного фонду	Випалювання стерні в заповіднику на площі 0,215 га
	Збут незаконно добутої продукції рослинного світу	Зірвані 150 екземплярів конвалій для продажу
10.	Збут заборонених знарядь добування об'єктів	Збут 3 металевих капканів

	тваринного світу	
	Порушення правил диких тварин у неволі	Утримання ведмедя бурого у непристосованому приміщенні
11.	Жорстоке поводження з тваринами	Вбивство 2 бродячих собак
	Знищення полежахисних лісових смуг	Знищення полежахисних лісових смуг на площі 3 га.
12.	Перевищення затверджених лімітів використання природних ресурсів	Перевищення вирубування лісу на 250 м ³
	Знищення зелених насаджень в населених пунктах	Вирубування 3 дерев у парковій зоні
13.	Полювання забороненими знаряддями	Полювання за допомогою петель (впольовано 1 козулю)
	Випалювання сухої рослинності	Знищення сухої рослинності на площі 5 га
14.	Порушення правил рибальства	Перевищення норми вилову риби на 1 кг
	Випалювання стерні	Знищення стерні на площі 2,5 га
15.	Полювання в заборонених місцях	Незаконне впольовання зайця русака у заповіднику
	Перевищення затверджених лімітів використання природних ресурсів	Перевищення вирубування лісу на 75 м ³
16.	Виготовлення заборонених знарядь добування об'єктів тваринного світу	Виготовлення 2 неводів
	Жорстоке поводження з тваринами	Вбивство 3 бродячих собак
17.	Перевищення гранично допустимих рівнів впливу на атмосферне повітря	Перевищення гранично допустимих викидів у атмосферу бензолу
	Порушення правил диких тварин у неволі	Утримання рисі у непристосованому приміщенні
18.	Порушення правил утилізації відходів	Захоронення відходів (75ламп) без відповідного дозволу
	Порушення правил полювання	Перевищення кількості впольованої пернатої дичини на 3 од.
19.	Випалювання опалого листя	Випалювання опалого листя у парку у кількості 21 т.
	Полювання без належного на те дозволу	Незаконне впольовання кабана без дозволу
20.	Знищення зелених насаджень в населених пунктах	Вирубування 7 дерев у парковій зоні
	Знищення лісу внаслідок необережного поводження з вогнем	Знищення лісу внаслідок необережного поводження з вогнем на площі 3 га.

Практична робота № 6 «Розрахунок стягнень за збитки, спричинені забрудненням атмосферного повітря»

Мета: практичне вивчення студентами методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, що заподіяні державі у результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Приклади розрахунків розмірів компенсації збитків за наднормативні викиди

- при перевищенні дозволених викидів, які виявлені шляхом інструментальних вимірів і даних первинної облікової документації підприємства;
- при невиконанні у заплановані терміни заходів по досягненню нормативів ГДВ.

Основні поняття та роз'яснення

Наднормативними викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря вважаються:

- викиди забруднюючих речовин, які перевищують рівень гранично допустимих або тимчасово погоджених викидів, встановлених дозволами на викид, які видані у встановленому порядку.
- викиди забруднюючих речовин джерелами, які не мають дозволів на викид, в тому числі і по окремих інгредієнтах.
- викиди забруднюючих речовин, що здійснюються з перевищенням граничних нормативів їх утворення і вмісту в газах, що відходять для окремих типів технологічного та іншого обладнання.

Причини визначення наднормативних викидів

Наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря можуть відбуватися внаслідок:

- неефективної роботи газоочисних установок;
- роботи технологічного обладнання при несправних газоочисних установках або їх невикористанні;
- порушення технологічних режимів;
- невиконання у встановлені терміни заходів по досягненню нормативів гранично допустимого викиду (ГДВ);
- аварійних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- залпових викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, які не передбачені технологічними регламентами виробництв;
- використання непроекtnих сировини і палива в технологічних процесах;
- інших видів порушень.

При роботі кількох джерел виділення забруднюючих речовин (технологічних агрегатів) на одне джерело викиду забруднюючих речовин в

атмосферне повітря, для якого встановлений норматив дозволеного викиду, необхідно вести контроль величини забруднюючих речовин, що утворюються і відходять від кожного технологічного агрегату, і порівнювати їх із встановленими гранично допустимими нормативами.

Факт наднормативного викиду забруднюючих речовин в атмосферне повітря встановлюється спеціалістами Державної екологічної інспекції Мінприроди України при перевірці підприємств шляхом:

- інструментальних методів контролю;
- розрахунковими методами.

Для визначення наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (інструментальні, інструментально-лабораторні, індикаторні, далі інструментальний метод), викидів в атмосферне повітря по джерелах викидів, які виконані у відповідності з діючими вимогами відбору аналізу проб та оформлені у встановленому порядку:

- аналітичними службами інспекційних підрозділів Мінприроди України;
- спеціалізованими службами інших міністерств і відомств за дорученням інспекційних підрозділів Мінприроди України;
- відомчими аналітичними службами підприємств, установ та організацій, дані яких зафіксовані в журналах первинної облікової документації, в робочих журналах аналітичних служб.

Відбір і аналіз проб забруднюючих речовин у викидах від стаціонарних джерел забруднення проводиться відповідно до діючих методик. За результатами обстеження та інструментальних вимірів потужності викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від джерел забруднення атмосферного повітря складається акт. Виявлені в ході перевірки факти перевищення нормативів викидів, що зафіксовані в первинній обліковій документації, також включаються до акта перевірки, який підписується спеціалістом Держав-

ної екологічної інспекції Мінприроди України та керівником підприємства.

Результати інструментальних вимірів, що виконані з порушенням вимог діючих нормативно-технічних документів, анулюються.

Розрахунок наднормативних викидів

Розрахунки наднормативних викидів (M_i) в тоннах здійснюються шляхом визначення різниці між фактичними і дозволеними потужностями викидів, з урахуванням часу роботи джерела в режимі наднормативного викиду. Розрахунок виконується за формулою (1):

$$M_i = 0,0036 (V_i C_i - M_{qi}) T \quad (1)$$

де V_i об'ємна витрата газопилового потоку на виході з джерела, м³/с;

C_i середня концентрація i -ї забруднюючої речовини (із серії відібраних проб), г/м³, розрахована як середня арифметична;

М_qі потужність дозволеного викиду 1-ї забруднюючої речовини по даному джерелу, г/с, встановлена дозволом на викид;

Т час роботи джерела в режимі наднормативного викиду, годин.

Термін роботи джерела в режимі наднормативного викиду визначається з моменту виявлення порушення до моменту його усунення, підтвердженого даними контрольної перевірки з урахуванням фактично відпрацьованого часу.

Якщо за даними вимірів, зафіксованих в журналах первинної облікової документації підприємства, неодноразово виявлялося перевищення встановленого нормативу по даному

джерелу і речовині, то термін роботи джерела в режимі наднормативного викиду береться з часу введення нормативу

Якщо за даними вимірів, зафіксованих в журналах первинної облікової документації підприємства, неодноразово виявлялося перевищення встановленого нормативу по даному джерелу і речовині, то термін роботи джерела в режимі наднормативного викиду береться з часу введення нормативу в дію по даному джерелу і речовині до дня контрольної перевірки, але не більше, як за один астрономічний рік.

У випадках, коли останнім виміром, зафіксованим в журналах первинної облікової документації підприємства, не виявлено перевищення встановленого нормативу по даному джерелу і речовині, а при інспекційній перевірці перевищення встановлено, відлік часу роботи джерела в режимі наднормативного викиду береться з моменту виявлення порушення. В цьому разі приписом до акта перевірки встановлюється термін усунення порушення, після закінчення якого, за замовленням підприємства, здійснюється контрольна перевірка його фактичного усунення і, відповідно, розраховується час роботи джерела в режимі наднормативного викиду.

Всі контрольні перевірки фактів усунення виявлених порушень роботи джерел в режимі наднормативного викидів проводяться за рахунок підприємств.

В разі відсутності на підприємстві зафіксованих в первинній обліковій документації результатів вимірів потужності викидів забруднюючих речовин або результати вимірів анульовані, час роботи джерела в режимі наднормативного викиду встановлюється за три попередніх місяці до дня даної перевірки.

При невиконанні у встановлені терміни заходів по досягненню нормативів гранично допустимих викидів розрахунки наднормативних викидів здійснюються як різниця між фактичною потужністю викиду, яка підтверджена результатами інструментальних вимірів, і величиною нормативу викиду після впровадження заходу, з урахуванням терміну, що минув після планового його закінчення.

Розрахунки потужності викидів забруднюючих речовин по джерелах або речовинах, які не мають дозволу на викид, ведуться на основі потужності фактичного викиду, визначеної інструментальними вимірами. При цьому час роботи джерела в режимі наднормативного викиду визначається з моменту виявлення порушення до моменту оформлення дозволу на викид.

Необхідна кількість проб для визначення потужності викиду регламентована Інструкцією по відбору проб з газопилових потоків, затвердженою Мінприроди України.

Середня арифметична із визначених разових концентрацій серії проб при номінальному навантаженні технологічного обладнання є базовою для розрахунку наднормативних викиди за формулою (1).

Розрахунки потужності наднормативних викидів в результаті аварійних і залпових викидів, не передбачених технологічними регламентами виробництв, здійснюються розрахунковим методом на основі матеріальних балансів даних технологічних регламентів та ін.

Розмір компенсації збитків, регулюючі коефіцієнти

Розрахунок ведеться на основі розміру мінімальної заробітної плати з урахуванням обсягів наднормативних викидів і регулюючих коефіцієнтів. Розмір компенсації збитків в одиницях національної валюти визначається за формулою (2):

$Z = M_i \times i_P \times A_i \times K_t \times K_{zi}$ (2) де Z розмір компенсації збитків, од. нац. валюти;

M_i маса забруднюючої речовини, що викинута в атмосферне повітря понаднормативно, т;

i_P , i_P базова ставка компенсації збитків в частках мінімальної заробітної плати (П) за одну тону умовної забруднюючої речовини на момент перевірки, од. нац.валюти/ тону;

A_i безрозмірний показник відносної небезпечності забруднюючої речовини;

K_t коефіцієнт, що враховує територіальні соціально-екологічні особливості;

K_{zi} коефіцієнт, що залежить від рівня забруднення атмосферного повітря населеного пункту забруднюючою речовиною

Безрозмірний показник відносної небезпечності забруднюючої речовини (A_i) визначається із співвідношення за формулою (3).

$$A_i = \frac{1}{ГДК_i}, \quad (3)$$

де ГДК_i середньодобова гранично допустима концентрація або орієнтовно безпечний рівень впливу (ОБРВ) забруднюючої речовини, мг/м³.

Для речовин з ГДК більше одиниці в чисельнику вводиться поправний коефіцієнт 10.

Для речовин, у яких відсутня величина середньодобової гранично допустимої концентрації, при визначенні показника відносної небезпечності, береться величина максимальної разової ГДК забруднюючої речовини в атмосферному повітрі.

Для речовин, по яких відсутні величини ГДК і ОБРВ, показник відносної небезпечності A_i приймається рівним 500.

Коефіцієнт, що враховує територіальні соціально-екологічні особливості (К_т), залежить від чисельності жителів населеного пункту, його народногосподарського значення і розраховується за формулою (4):

$$K_t = K_{нас} \times K_{\phi} \quad (4),$$

де: $K_{нас}$ коефіцієнт, що залежить від чисельності жителів населеного пункту і визначається за табл. 1;

K_{ϕ} коефіцієнт, що враховує народногосподарське значення населеного пункту і визначається за табл. 2.

Таблиця 1.1 – Коефіцієнт, що залежить від чисельності мешканців населеного пункту

Численність населення, тис.чол.	Значення коефіцієнту $K_{нас}$
до 100	1,00
100,1 – 250	1,20
250,1 – 500	1,35
500,1 – 1000	1,55
Більше 1000	1,80

Таблиця 1.2 – Коефіцієнт, що враховує народногосподарське значення населеного пункту

Тип населеного пункту	Значення коефіцієнту K_{ϕ}
Організаційно-господарські та культурно-побутові центри місцевого значення з перевагою аграрно-промислових функцій (районні центри, міста, селища районного підпорядкування) та села	1,00
Багатофункціональні центри, центри з перевагою промислових і транспортних функцій (республіканський та обласні центри, міста державного, республіканського, обласного значення)	1,25
Населені пункти, віднесені до курортних*	1,65

* Перелік населених пунктів, віднесених до курортних, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.96 № 1576 (із змінами).

Завдання до практичної роботи

Вивчити теоретичну частину.

1. Ви - державний екологічний інспектор. В ході інспекторської перевірки, відбору зразків повітря та проведення аналізів було зафіксовані перевищення забруднення атмосферного повітря промисловим підприємством. За вихідними даними (табл. 1.3) виконати розрахунки розмірів відшкодування збитків за наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Таблиця 1.3 – Вихідні дані для розрахунку збитків від наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферу

№ варіанта	Забруднююча речовина	Середня концентрація, мг/м ³	ГДК, мг/м ³	Об'єм газопилового потоку, м ³ /с	Тривалість викиду, год	Тип населеного пункту	Рівень забруднення, мг/м ³
1	Сажа	123,4	0,05	128	120	селище	0,03
2	Пил неорганічний	110,2	0,3	115	100	місто	0,08
3	Оксид вуглецю	52,7	3,0	140	80	місто	0,04
4	Діоксид азоту	35,6	0,085	132	140	місто	0,06
5	Діоксид сірки	28,4	0,5	118	90	місто	0,05
6	Аміак	15,2	0,2	125	11	село	0,02
7	Формальдегід	8,7	0,035	130	130	місто	0,04
8	Бенз(а)пірен	0,014	0,000 15	120	12	селище	0,0001
9	Оксид азоту	40,1	0,4	145	150	місто	0,05
10	Пил органічний	75,3	0,5	110	90	село	0,02
11	Оксид сірки (IV)	30,5	0,5	125	10	місто	0,06
12	Метан	95,2	10,0	140	80	місто	0,04
13	Пил цементний	160,4	0,3	150	120	селище	0,05
14	Ацетон	12,1	0,35	115	90	місто	0,03
15	Толуол	18,3	0,6	130	110	місто	0,04
16	Ксилол	20,7	0,2	120	130	селище	0,05
17	Фенол	9,4	0,3	125	100	місто	0,03
18	Сірководень	0,08	0,008	130	120	селище	0,005
19	Озон	0,18	0,16	140	8	місто	0,05
20	Аміак (газ)	22,5	0,2	145	15	місто	0,07

Практична робота № 7 «Розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів»

2.1 Основні положення

Розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів здійснюється за «Методикою розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів» [4], яка спрямована на реалізацію Директиви 2006/11/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 року про забруднення, спричинене деякими небезпечними речовинами, що скидаються до водного середовища Співтовариства [5], і розроблена відповідно до Водного кодексу України [6], та Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [7].

Методика встановлює порядок визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, у разі:

- забруднення водних об'єктів, у тому числі пов'язаного із самовільними та аварійними скидами у водний об'єкт забруднюючих речовин та фізико-хімічних показників (далі - забруднюючі речовини) із зворотними водами або забруднюючих речовин у чистому вигляді, у складі сировини, продукції чи відходів, крім випадків забруднення територіальних і внутрішніх морських вод та виключної морської економічної зони України із суден, кораблів та інших плавучих засобів;

- забруднення поверхневих та підземних вод під впливом полігонів (сміттєзвалищ) твердих побутових та промислових відходів;

- самовільного використання водних ресурсів при відсутності дозвільних документів (дозволу на спеціальне водокористування та/або спеціального дозволу на користування надрами (підземні води));

- забору, використання води та скиду забруднюючих речовин із зворотними водами з порушенням умов водокористування, встановлених у дозволі на спеціальне водокористування.

Методика встановлює єдині вимоги до визначення збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів суб'єктами господарювання (фізичними і юридичними особами).

Методика застосовується державними інспекторами України з охорони навколишнього природного середовища та державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій (далі - державні інспектори) при розрахунку розмірів збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, які виявлені за результатами державного контролю за додержанням вимог суб'єктами господарювання природоохоронного законодавства.

Державні інспектори з дати встановлення факту порушення вимог законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів проводять збір і аналіз необхідних матеріалів і, на підставі цієї Методики, розраховують розмір відшкодування збитків.

Методика не застосовується у випадках оцінки шкоди, заподіяної:

- здоров'ю і майну громадян, майну юридичних осіб, а також водним біоресурсам у результаті погіршення екологічного стану водних об'єктів;
- водним об'єктам у результаті стихійного лиха;
- затопленням і підтопленням сільськогосподарських угідь, будинків, споруд і комунікацій при руйнуванні гідротехнічних споруд на водних об'єктах.

Методика не поширюється на розрахунки збитків, заподіяних державі внаслідок:

- порушення режиму господарської діяльності у водоохоронних зонах та на землях водного фонду;
- порушення правил експлуатації та режимів роботи водогосподарських споруд та пристроїв, а також пошкодження цих споруд;
- самовільного проведення гідротехнічних робіт (будівництво ставків, дамб, каналів, свердловин);
- руйнування природного стану русел річок, струмків і водостоків.

2.2 Визначення

У Методиці терміни вживаються в такому значенні:

- аварійний скид - скид забруднюючих речовин із зворотними водами, який стався внаслідок промислової чи транспортної аварії;

- використання води - процес вилучення води для використання у виробництві з метою отримання продукції та для господарсько-питних потреб населення, а також без її вилучення для потреб гідроенергетики, рибництва, водного, повітряного транспорту та інших потреб;

- вода дренажна - вода, яка профільтрувалася з певної території та відводиться за допомогою дренажної системи з метою пониження рівня ґрунтових вод;

- вода зворотна - вода, що повертається за допомогою технічних споруд і засобів з господарської ланки кругообігу води в його природні ланки у вигляді стічної, шахтної, кар'єрної чи дренажної води;

- вода стічна - вода, що утворилася в процесі господарсько-побутової і виробничої діяльності (крім шахтної, кар'єрної і дренажної води), а також відведена із забудованої території, на якій вона утворилася внаслідок випадання атмосферних опадів;

- води підземні - води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх фізичних станах;

- води поверхневі - води різних водних об'єктів, що знаходяться на земній поверхні;

- водний об'єкт - природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт);

- водосховище - штучна водойма місткістю більше 1 млн.м³, збудована для створення запасу води та регулювання її стоку;

- контрольні створи - місця контролю якості води водного об'єкта, в яких мають дотримуватись встановлені норми якості води виходячи з цільового використання водного об'єкта;

- наднормативний скид забруднюючих речовин у водний об'єкт - частина маси фактично скинутої речовини у зворотних водах, що перевищує масу речовини, максимально допустиму для відведення за розрахунковий період;

- самовільне водокористування - здійснення спеціального водокористування без наявності дозволу на нього;

- скид зворотних вод у водний об'єкт - обсяг зворотних вод, відведених у водний об'єкт;

- спеціальне водокористування - забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води для скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів;

- ставок - штучно створена водойма місткістю не більше 1 млн.м³;

- фізико-хімічні показники - фізичні чи хімічні показники, що нормуються за загальносанітарною чи органолептичною ознакою шкідливості.

2.3 Забруднення водних об'єктів наднормативними скидами забруднюючих речовин у водний об'єкт зі зворотними водами

Наднормативними скидами забруднюючих речовин у водний об'єкт з перевищенням ГДС вважаються:

- скиди зі зворотними водами забруднюючих речовин з перевищенням встановлених нормативів ГДС, що підлягають нормуванню згідно із законодавством, або таких, що не підлягають нормуванню згідно із законодавством;

- скиди забруднюючих речовин внаслідок порушення регламенту санкціонованого скиду зворотних вод з перевищенням за окремими показниками нормативів ГДС регламенту;

- скиди забруднюючих речовин внаслідок аварійного скиду зворотних вод;

- самовільний скид зворотних вод без дозволу на спеціальне водокористування.

Факт наднормативного скиду забруднюючих речовин у водний об'єкт зі зворотними водами встановлюється державними інспекторами за результатами інструментально-лабораторних методів контролю, документальної перевірки суб'єктів господарювання та розрахунковим методом.

При визначенні наднормативних скидів забруднюючих речовин у водний об'єкт зі зворотними водами використовуються результати інструментально-лабораторних вимірювань лабораторій, які атестовані на право проведення відповідних інструментально-лабораторних вимірювань, або розрахункові методи.

Вимірювання, відбір та аналіз проб вод здійснюються відповідно до нормативних документів.

Розряд останньої цифри результату вимірювань та останньої значущої цифри похибки вимірювань повинні відповідати один одному.

При порівнянні результатів вимірювань концентрацій забруднюючих речовин із відповідними встановленими нормативами ГДС значення похибок вимірювання не враховуються.

З моменту встановлення факту скиду зворотних вод з перевищенням встановлених нормативів ГДС до повного його припинення проби води відбираються не менше трьох разів.

Якщо розрахунковий період не перевищує п'яти діб, допускається одноразовий відбір проб води.

2.4 Забруднення водних об'єктів забруднюючими речовинами у чистому вигляді у складі продукції, сировини та відходами

Факт забруднення водного об'єкта встановлюється державними інспекторами за результатами перевірки суб'єктів господарювання інструментально-лабораторними методами контролю або на основі візуальних спостережень.

При визначенні забруднення водного об'єкта забруднюючими речовинами у чистому вигляді у складі продукції, сировини та відходами можуть застосовуватися:

- результати інструментально-лабораторних вимірювань лабораторій, які атестовані на право проведення відповідних інструментальнолабораторних вимірювань;
- розрахункові методи, методи експертних оцінок та аерофотозйомки.

2.5 Забруднення підземних вод

Факт забруднення підземних вод встановлюється державними інспекторами за результатами перевірки суб'єктів господарювання інструментально-лабораторними методами контролю, на основі візуальних спостережень чи встановлених розслідуваннями або оцінених у результаті еколого-гідрологічних досліджень.

Припущення про можливість забруднення підземних вод можуть бути зроблені:

- при виявленні забруднення поверхні землі на ділянках господарської діяльності;
- при виявленні втрат нафтопродуктів та інших забруднюючих речовин з ємностей для зберігання, із продуктопроводів та інших об'єктів;
- шляхом аналізу документації, що стосується поводження із забруднюючими речовинами (сировиною, продукцією, відходами), та на основі показань свідків.

При визначенні забруднення підземних вод можуть застосовуватися результати інструментально-лабораторних вимірювань лабораторій, які атестовані на право проведення відповідних інструментальнолабораторних вимірювань, дані державного та відомчого моніторингу за станом підземних вод або розрахункові методи.

Завдання до практичної роботи

1. Вивчити теоретичну частину.
2. За варіантом, який надається викладачем, виконати розрахунки розмірів відшкодування збитків заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів.

Завдання №1

Підприємство здійснює скид стічних вод у водний об'єкт рибогосподарського водокористування I категорії. Скид здійснюється на протязі 3 місяців (91 доба). Витрати за цей період становили 75 тис.м³/д.

При перевірці скидних вод встановлено, що їх якість після очистки не відповідає затвердженим величинам ГДС. Розрахувати загальну суму збитків.

Таблиця 2.1 – Вихідні дані до завдання №1

№ варіанта	Підприємство розташовано (область)	Речовина	Факт, г/м ³	ГДС, г/м ³
1	Івано-Франківська	Завислі речовини Нафтопродукти	25 1,5	15 0,3
2	Чернівецька	Завислі речовини Нафтопродукти	35 5,1	15 0,3
3	Тернопільська	Завислі речовини Нафтопродукти	33 4,0	15 0,3
4	Волинська	Завислі речовини Нафтопродукти	25 3,0	10 0,3
5	Житомирська	Завислі речовини Нафтопродукти	20 2,0	8 0,3
6	Львівська	Завислі речовини Нафтопродукти	22 1,8	15 0,2
7	Сумська	Завислі речовини Нафтопродукти	46 6,0	15 0,3
8	Хмельницька	Завислі речовини Нафтопродукти	60 6,5	15 0,2
9	Рівненська	Завислі речовини Нафтопродукти	35 5,3	15 0,3
10	Чернігівська	Завислі речовини Нафтопродукти	55 7,2	8 0,3
11	Луганська	Завислі речовини Нафтопродукти	25 1,5	15 0,3
12	Харківська	Завислі речовини Нафтопродукти	35 5,1	15 0,3
13	Миколаївська	Завислі речовини Нафтопродукти	33 4,0	15 0,3

14	Київська	Завислі речовини Нафтопродукти	25 3,0	10 0,3
15	Львівська	Завислі речовини Нафтопродукти	20 2,0	8 0,3
16	Одеська	Завислі речовини Нафтопродукти	22 1,8	15 0,2
17	Донецька	Завислі речовини Нафтопродукти	46 6,0	15 0,3
18	Дніпропетровська	Завислі речовини Нафтопродукти	60 6,5	15 0,2
19	Запорізька	Завислі речовини Нафтопродукти	35 5,3	15 0,3
20	Херсонська	Завислі речовини Нафтопродукти	55 7,2	8 0,3

$ГДК_{зав.} = 20,25 \text{ г/м}^3$; $ГДК_{наф.} = 0,05 \text{ г/м}^3$.

Завдання №2

Скид з очисних споруд каналізаційної мережі населеного пункту здійснюється у морську акваторію, на відстані 1 км від берега моря. Якість стічних вод після очистки не відповідає затвердженим величинам ГДС. Скид здійснюється на протязі 1 місяця (30 діб). Витрати стічних вод за цей період становили 68 тис.м³/добу.

Розрахувати загальну суму збитків.

Таблиця 2.2 – Вихідні дані завдання №2

№ варіанта	Район морського узбережжя	Речовина	Факт, г/м ³	ГДС, г/м ³
1	Одеська обл. (Вилкове)	Завислі речовини Нафтопродукти	27 1,5	15 0,3
2	Одеська обл. (Затока)	Завислі речовини Нафтопродукти	37 5,1	15 0,3
3	Одеська обл. (Іллічівськ)	Завислі речовини Нафтопродукти	33 4,0	15 0,3
4	Одеська обл. (п. Южний)	Завислі речовини Нафтопродукти	27 3,0	10 0,3
5	Миколаївська обл. (Коблево)	Завислі речовини Нафтопродукти	27 2,0	8 0,3
6	Херсонська обл. (Чорне море)	Завислі речовини Нафтопродукти	27 1,8	15 0,2
7	Херсонська обл. (Азовське море)	Завислі речовини Нафтопродукти	47 6,0	15 0,3
8	Запорізька обл. (Бердянськ)	Завислі речовини Нафтопродукти	67 6,5	15 0,2
9	Донецька обл. (Маріуполь)	Завислі речовини Нафтопродукти	37 5,3	15 0,3

10	Миколаївська обл. (Коблево)	Завислі речовини Нафтопродукти	57 7,2	8 0,3
11	Одеська обл. (Вилкове)	Завислі речовини Нафтопродукти	27 1,5	15 0,3
12	Одеська обл. (Затока)	Завислі речовини Нафтопродукти	37 5,1	15 0,3
13	Одеська обл. (Іллічівськ)	Завислі речовини Нафтопродукти	33 4,0	15 0,3
14	Одеська обл. (п. Южний)	Завислі речовини Нафтопродукти	27 3,0	10 0,3
15	Миколаївська обл. (Коблево)	Завислі речовини Нафтопродукти	27 2,0	8 0,3
16	Херсонська обл. (Чорне море)	Завислі речовини Нафтопродукти	27 1,8	15 0,2
17	Херсонська обл. (Азовське море)	Завислі речовини Нафтопродукти	47 6,0	15 0,3
18	Запорізька обл. (Бердянськ)	Завислі речовини Нафтопродукти	67 6,5	15 0,2
19	Донецька обл. (Маріуполь)	Завислі речовини Нафтопродукти	37 5,3	15 0,3
20	Миколаївська обл. (Коблево)	Завислі речовини Нафтопродукти	57 7,2	8 0,3

Завдання №3

Під час вантажно-розвантажувальних робіт відбувся витік нафти у морську акваторію (відстань до берега 500 м). Розрахувати загальну суму збитків.

Таблиця 2.3 – Вихідні дані завдання №3

№ варіанта	Район морського узбережжя	Зовнішні ознаки нафтової плівки
1	Одеська обл. (Вилкове)	Поверхня води покрита суцільним шаром нафти, добре видимим на хвилях, кольоровість темна, темнокоричнева
2	Одеська обл. (Затока)	Нафта у вигляді плям і плівки, що покриває значні ділянки поверхні води, що не розриваються хвилями, з переходом кольоровості до тьмяної мутно-коричневої
3	Одеська обл. (Іллічівськ)	Плями і плівки з яскравими кольоровими смугами, що спостерігаються при слабких хвилях
4	Одеська обл. (п. Южний)	Окремі плями та сірі плівки сріблястого кольору на поверхні води, що спостерігаються при спокійному стані водної поверхні, поява перших ознак кольоровості
5	Миколаївська обл. (Коблево)	Відсутність плівки і плям, окремі райдужні смуги, що спостерігаються при найбільш сприятливих умовах висвітлення і спокійному стані водної поверхні
6	Херсонська обл. (Чорне море)	Плями і плівки з яскравими кольоровими смугами, що спостерігаються при слабких хвилях

7	Херсонська обл. (Азовське море)	Окремі плями та сірі плівки сріблястого кольору на поверхні води, що спостерігаються при спокійному стані водної поверхні, поява перших ознак кольоровості
8	Запорізька обл. (Бердянськ)	Поверхня води покрита суцільним шаром нафти, добре видимим на хвилях, кольоровість темна, темнокоричнева
9	Донецька обл. (Маріуполь)	Нафта у вигляді плям і плівки, що покриває значні ділянки поверхні води, що не розриваються хвилями, з переходом кольоровості до тьмяної мутно-коричневої
10	Одеська обл. (Сергіївка)	Плями і плівки з яскравими кольоровими смугами, що спостерігаються при слабких хвилях
11	Одеська обл. (Вилкове)	Поверхня води покрита суцільним шаром нафти, добре видимим на хвилях, кольоровість темна, темнокоричнева
12	Одеська обл. (Сергіївка)	Нафта у вигляді плям і плівки, що покриває значні ділянки поверхні води, що не розриваються хвилями, з переходом кольоровості до тьмяної мутно-коричневої
13	Одеська обл. (Одеса)	Плями і плівки з яскравими кольоровими смугами, що спостерігаються при слабких хвилях
14	Одеська обл. (п. Южний)	Окремі плями та сірі плівки сріблястого кольору на поверхні води, що спостерігаються при спокійному стані водної поверхні, поява перших ознак кольоровості
15	Миколаївська обл. (Коблево)	Відсутність плівки і плям, окремі райдужні смуги, що спостерігаються при найбільш сприятливих умовах висвітлення і спокійному стані водної поверхні
16	Херсонська обл. (Чорне море)	Плями і плівки з яскравими кольоровими смугами, що спостерігаються при слабких хвилях
№ варіанта	Район морського узбережжя	Зовнішні ознаки нафтової плівки
17	Херсонська обл. (Азовське море)	Окремі плями та сірі плівки сріблястого кольору на поверхні води, що спостерігаються при спокійному стані водної поверхні, поява перших ознак кольоровості
18	Запорізька обл. (Бердянськ)	Відсутність плівки і плям, окремі райдужні смуги, що спостерігаються при найбільш сприятливих умовах висвітлення і спокійному стані водної поверхні
19	Донецька обл. (Маріуполь)	Плями і плівки з яскравими кольоровими смугами, що спостерігаються при слабких хвилях
20	Одеська обл. (Сергіївка)	Окремі плями та сірі плівки сріблястого кольору на поверхні води, що спостерігаються при спокійному стані водної поверхні, поява перших ознак кольоровості

Таблиця 2.4 – Площа поверхні води, забрудненої нафтою S , м²

№ варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Площа S , м ²	70	65	75	80	62	72	77	64	68	71
№ варіанта	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Площа S , м ²	73	66	70	73	69	82	84	88	81	71

Таблиця 2.5 – Товщина шару води, забрудненого нафтою h , м.

№ варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Товщина шару води h , м.	7	6,5	7,5	8	6,2	7,2	7,7	6,4	6,8	7,1
№ варіанта	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Товщина шару води h , м.	7,3	6,6	7	7,3	6,9	8,2	8,4	8,8	8,1	7,1

Таблиця 2.6 – Концентрації відібраних проб води

№ вар-та	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
C_1 , г/м ³	0,12	0,16	0,14	0,17	0,18	0,17	0,21	0,14	0,15	0,19
C_2 , г/м ³	0,11	0,10	0,12	0,13	0,14	0,11	0,15	0,09	0,08	0,07
C_3 , г/м ³	0,25	0,21	0,22	0,23	0,24	0,26	0,27	0,28	0,29	0,3
№ вар-та	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
C_1 , г/м ³	0,11	0,12	0,13	0,14	0,15	0,16	0,17	0,18	0,19	0,21
C_2 , г/м ³	0,08	0,1	0,10	0,09	0,11	0,10	0,12	0,13	0,14	0,15
C_3 , г/м ³	0,22	0,25	0,24	0,23	0,27	0,23	0,26	0,28	0,29	0,31

Таблиця 2.7 – Фонова концентрація C_f , г/м³

№ вар-та	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
C_f , г/м ³	0,01	0,008	0,003	0,004	0,005	0,011	0,012	0,013	0,014	0,015
№ вар-та	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
C_f , г/м ³	0,009	0,007	0,02	0,03	0,026	0,022	0,021	0,028	0,031	0,041

Завдання №4

Нафтобазою, внаслідок аварійного скидання забруднюючих речовин із зворотними водами в підземний водний об'єкт, було забруднено підземні води. Факт забруднення підземних вод був встановлений після виявлення забруднюючих речовин у ряді колодязів селища, розташованого в 2,5 км від нафтобази. Значення фонові концентрації забруднюючих речовин відсутні. Потужність водоносного горизонту в середньому дорівнює 12 м.

Розрахувати об'єм забруднення підземних вод та величину збитків.

Таблиця 2.8 – Вихідні данні завдання 4

Варіант	Область	Речовина	Факт, г/м ³	Площа тери торії забруд нення, Г га	Водомісткі породи	Коефі цієнт фільт рації, м/добу
1	Івано- Франківська	Зав.речовини Нафтопродукти	25 1,5	69	Гравелистогалечні	1,5
2	Чернівецька	Зав.речовини Нафтопродукти	35 5,1	56	Крупнозерністі піски	1,5
3	Тернопільська	Зав.речовини Нафтопродукти	33 4,0	72	Різнозерністі піски	1,5
4	Волинська	Зав.речовини Нафтопродукти	25 3,0	70	Дрібнозерністі піски	1,5
1	2	3	4	5	6	7
5	Житомирська	Зав.речовини Нафтопродукти	20 2,0	59	Тонкозерністі піски	1,5
6	Львівська	Зав.речовини Нафтопродукти	22 1,8	60	Пилуваті та глиністі піски	1,3
7	Сумська	Зав.речовини Нафтопродукти	46 6,0	71	Супіски	1,3
8	Хмельницька	Зав.речовини Нафтопродукти	60 6,5	52	Суглинки	1,3
9	Рівненська	Зав.речовини Нафтопродукти	35 5,3	64	Пісковик	1,3
10	Чернігівська	Зав.речовини Нафтопродукти	55 7,2	69	Різнозерністі піски	1,3
11	Луганська	Зав.речовини Нафтопродукти	25 1,5	69	Гравелистогалечні	1,5
12	Харківська	Зав.речовини Нафтопродукти	35 5,1	56	Крупнозерністі піски	1,5
13	Миколаївська	Зав.речовини Нафтопродукти	33 4,0	72	Різнозерністі піски	1,5

14	Київська	Зав.речовини Нафтопродукти	25 3,0	70	Дрібнозернисті піски	1,5
15	Автономна Республіка Крим	Зав.речовини Нафтопродукти	20 2,0	59	Тонкозернисті піски	1,5
16	Одеська	Зав.речовини Нафтопродукти	22 1,8	60	Пилуваті та глинисті піски	1,3
17	Донецька	Зав.речовини Нафтопродукти	46 6,0	71	Супіски	1,3
18	Дніпропетровськ а	Зав.речовини Нафтопродукти	60 6,5	52	Суглинки	1,3
19	Запорізька	Зав.речовини Нафтопродукти	35 5,3	64	Пісковик	1,3
20	Херсонська	Зав.речовини Нафтопродукти	55 7,2	69	Різнозернисті піски	1,3

Завдання №5

У районі морської порту на площі 1000 м² відкритої акваторії спостерігається скупчення сміття загальною площею до 100 м², значна кількість предметів з розмірами до 1,5 м, скупчення сміття в кутах, тупиках і з навітряного боку причалу при ширині забрудненої смуги до 1м. Розрахувати загальну суму збитків.

Таблиця 2.9 – Загальна площа водної поверхні, на якій спостерігається скупчення сміття:

№ вар-та	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
S, м ²	1000	1200	1100	1300	1400	1500	1700	1350	1250	1050
№ вар-та	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
S, м ²	950	1750	1550	1350	1250	1150	1650	1850	1800	1950

Таблиця 2.10 – Маса сміття, яка визначена на ділянці 1 м²

№ вар-та	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
m, кг	0,42	0,45	0,74	0,54	0,64	0,74	0,84	0,94	0,65	0,49
№ вар-та	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
m, кг	0,59	0,83	0,91	0,72	0,62	0,58	0,74	0,76	0,86	0,87

Завдання №6

Внаслідок забруднення підземних вод фільтратом сміттєзвалища виявлені забруднюючі речовини - залізо, сульфати, азот амонійний.

Значення середньої концентрації забруднюючих речовин відсутні.

Розрахувати об'єм забруднення підземних вод та величину збитків.

Таблиця 2.11 – Вихідні данні завдання №6

Варіант	Область	Площа території сміттєзвалища, S_{II} га	Сума опадів на території, $H_{оп}$ мм
1	Івано-Франківська	6,3	226
2	Чернівецька	5,2	186
3	Тернопільська	7,2	206
4	Волинська	7,0	235
5	Житомирська	5,9	142
6	Львівська	6,0	196
7	Сумська	7,1	156
8	Хмельницька	5,2	136
9	Рівненська	6,4	176
10	Чернігівська	6,9	196
11	Полтавська	6,9	216
12	Вінницька	5,6	221
13	Черкаська	7,2	326
14	Луганська	7,0	345
15	Харківська	5,9	209
16	Миколаївська	6,0	120
17	Київська	7,1	239
18	Чернігівська	5,2	151
19	Одеська	6,4	96
20	Донецька	6,9	391

Об'єм води, витраченої на зволоження відходів $W_w = 1200 \text{ м}^3$

Кількість фільтрату, видаленого з полігону ТПВ (вивезеного, знешкодженого, утилізованого) за розрахунковий період $W_{фВ} = 800 \text{ м}^3$. $\text{ГДК}_{\text{зал.}} = 0,3 \text{ г/м}^3$; $\text{ГДК}_{\text{сульф.}} = 0,5 \text{ г/м}^3$; $\text{ГДК}_{\text{аз.ам.}} = 40 \text{ г/м}^3$.

Додаток А – Коефіцієнти та показники, що використовуються для розрахунку розмірів відшкодування збитків заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів

Таблиця А.1 - Питома маса нафти на 1 м² поверхні води при різному зовнішньому вигляді нафтової плівки (M_{пм})

	Зовнішні ознаки нафтової плівки	Маса нафти на 1м ² поверхні води (г)
1	Чиста водна поверхня без ознак опалесценції (відсутність ознак кольоровості при різних умовах освітлення)	0
2	Відсутність плівки і плям, окремі райдужні смуги, що спостерігаються при найбільш сприятливих умовах висвітлення і спокійному стані водної поверхні	0,1
3	Окремі плями та сірі плівки сріблястого кольору на поверхні води, що спостерігаються при спокійному стані водної поверхні, поява перших ознак кольоровості	0,2
4	Плями і плівки з яскравими кольоровими смугами, що спостерігаються при слабких хвилях	0,4
5	Нафта у вигляді плям і плівки, що покриває значні ділянки поверхні води, що не розриваються хвилями, з переходом кольоровості до темної мутно-коричневої	1,2
6	Поверхня води покрита суцільним шаром нафти, добре видимим на хвилях, кольоровість темна, темно-коричнева	2,4

Таблиця А.2 - Значення коефіцієнта K_{кат}, що враховує категорію водного об'єкта

Категорія водного об'єкта	K _{кат}
Поверхневі водні об'єкти: господарсько-побутового використання питного водокористування	1,0
	1,4
Поверхневі водні об'єкти рибогосподарського використання: II категорії I категорії вищої категорії	1,6
	2,0
	2,5
Підземні води: питні та мінеральні інші (промислові, технічні)	5,0
	3,0

Примітка. У разі скиду у водний об'єкт, який знаходиться у межах населеного пункту, коефіцієнт збільшується в 1,2 рази.

У разі скиду в озера, ставки та інші непроточні водні об'єкти коефіцієнт збільшується у 1,5 рази.

У разі якщо водний об'єкт або його ділянка у місці забруднення можуть бути віднесені до різних категорій, при розрахунку збитку використовується найбільший із можливих коефіцієнтів K_{кат}; при цьому усі вищезазначені умови збільшення коефіцієнта залишаються в силі.

Таблиця А.3 - Значення регіонального коефіцієнта дефіцитності водних ресурсів поверхневих вод K_p

Області	K_p
Закарпатська	1,00
Івано-Франківська	1,05
Чернівецька	1,06
Тернопільська	1,07
Волинська	1,10
Житомирська	1,10
Львівська	1,10
Сумська	1,10
Хмельницька	1,11
Рівненська	1,11
Чернігівська	1,11
Кіровоградська	1,13
Полтавська	1,15
Вінницька	1,17
Черкаська	1,17
Луганська	1,18
Харківська	1,19
Миколаївська	1,20
Київська	1,21
Автономна Республіка Крим	1,24
Одеська	1,26
Донецька	1,26
Дніпропетровська	1,28
Запорізька	1,28
Херсонська	1,30

Таблиця А.4 - Значення коефіцієнта цінності морської акваторії $K_{ц}$

№ з/п	Райони моря, що примикають до Автономної Республіки Крим і приморських областей України	$K_{ц}$
1	Одеська	1,30
2	Миколаївська	1,26
3	Херсонська (Чорне і Азовське моря)	1,21
4	Запорізька	1,22
5	Донецька	1,20

6	Автономна Республіка Крим: західний берег	1,16
	південний берег (Євпаторія - Феодосія)	1,21
	східний берег	1,19

Примітка. У разі скиду у водний об'єкт, який знаходиться у межах населеного пункту, коефіцієнт збільшується в 1,2 рази.

Таблиця А.5 - Значення коефіцієнта K_J , що враховує якісну різноманітність морських вод

№ з/п	Райони моря, що примикають до Автономної Республіки Крим і приморських областей України	K_J
1	Одеська: Вилкове - Затока	1,50
	Затока - Іллічівськ	1,24
	Іллічівськ - п. Южний	1,20
2	Миколаївська	1,22
3	Херсонська (Чорне і Азовське моря)	1,23
4	Запорізька	1,23
5	Донецька	1,23
6	Автономна Республіка Крим: західний берег (до Євпаторії)	1,00
	південний берег (від Євпаторії до Феодосії, не враховуючи акваторію Севастопольської бухти)	1,11
	Севастопольська бухта	1,27
	східний берег (від Феодосії)	1,19

Таблиця А.6 - Значення коефіцієнта K_B , що враховує фактор батиметричних умов району забруднення

Відстань від берега, км	K_B
до 5	1,0
5,1-10	0,9
більше 10	0,8

Таблиця А.7 - Значення коефіцієнта K_D , що враховує вплив гідродинамічного фактору

№ з/п	Райони морського узбережжя України	K_D
1	від Вилкове до смт Затока	1,13
2	від смт Затока до Скадовська	1,15
3	від Скадовська до Чорноморське	1,13
4	від Чорноморське до Судака	1,00
5	від Судака до Керчі (включно)	1, 13

6	Азовське узбережжя	1,15
---	--------------------	------

Таблиця А.8 - Значення коефіцієнта K_x , що характеризує ступінь забрудненості поверхні води відходами або сміттям

Зовнішній вигляд поверхні води	K_x
Чиста водна поверхня, на відкритій акваторії площею 100 м^2 є окремі невеликі плями дрібного сміття загальною площею не більше $0,01 \text{ м}^2$	1
На площі 100 м^2 відкритої акваторії є окремі невеликі плями сміття загальною площею не більше 1 м^2 , окремі предмети з розмірами у будь-якому напрямку не більше 25 см	2
На площі 100 м^2 відкритої акваторії є окремі невеликі плями сміття площею не більше 1 м^2 , окремі предмети з розмірами у будь-якому напрямку не більше 50 см	3
На площі 100 м^2 відкритої акваторії є плями сміття загальною площею до 5 м^2 , окремі предмети з розмірами не більше 1 м, скупчення сміття в кутах, тупиках і з навітряного боку причалу при ширині забрудненої смуги до 0,5 м	4
На площі 100 м^2 відкритої акваторії є скупчення сміття загальною площею до 10 м^2 , значна кількість предметів з розмірами до 1,5 м, скупчення сміття в кутах, тупиках і з навітряного боку причалу при ширині забрудненої смуги до 1 м	5
На площі 100 м^2 відкритої акваторії є окремі невеликі плями дрібного сміття загальною площею більше 10 м^2 . Крупні предмети з розмірами більш 1,5 м, скупчення сміття в кутах, тупиках і з навітряного боку причалу при ширині забрудненої смуги до 5 м	6

Таблиця А.9 - Орієнтовні значення активної пористості водонасичених порід

Назва породи	Активна пористість
1	2
Гравелисто-галечні відкладення	0,28-0,30
Крупнозернисті піски	0,24-0,26
Різнозернисті піски	0,20-0,24
Дрібнозернисті піски	0,18-0,22
Тонкозернисті піски	0,15-0,19
Пилуваті та глинисті піски	0,05-0,15
Супіски	0,08-0,10
Суглинки	0,05-0,08
Тріщинуваті породи (крейда, вапняк, пісковик)	0,04-0,07

Примітка. У разі відсутності характеристик конкретної водонасиченої породи для розрахунків беруть середні значення наведених інтервалів.

Таблиця А.10 - Значення регіонального коефіцієнта дефіцитності підземних вод
К_{РП}

Області	К _{РП}
Чернігівська	1,00
Харківська	1,04
Сумська	1,05
Полтавська	1,06
Волинська	1,07
Рівненська	1,08
Тернопільська	1,10
Черкаська	1,11
Дніпропетровська	1,13
Київська	1,13
Хмельницька	1,14
Вінницька	1,15
Запорізька	1,15
Івано-Франківська	1,15
Житомирська	1,18
Закарпатська	1,20
Херсонська	1,22
Львівська	1,23
Чернівецька	1,23
Донецька	1,34
Луганська	1,37
Автономна Республіка Крим	1,41
Одеська	1,43
Миколаївська	1,46
Кіровоградська	1,50

Таблиця А.11 - Середньостатистичний вміст забруднюючих речовин у фільтраті сміттєзвалищ і полігонів твердих побутових відходів

Показник	Концентрація, г/м ³	Показник	Концентрація, г/м ³
БСК ₅	1400	Сульфати	950
ХСК	1650	Нафтопродукти	250
Азот амонійний	620	Залізо	10
Азот нітритний	12,50	Свинець	0,15
Азот нітратний	1850	Хром VI	0,2
Хлориди	1200	Нікель	1,1
Феноли	4	Бор	22

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Інтегроване управління водними ресурсами [Текст] : навч. посіб. / О. Л. Пінчук, Є. Г. Герасімов, С. О. Куницький ; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. - Рівне : НУВГП, 2023. - 99 с.
2. Екологічне право України. Конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частини) [Текст] : навч. посіб. / Г. І. Балюк ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - 2-ге вид., [випр. і допов.]. - Чернівці : Кондратьєв А. В., 2020. - 204 с.
3. Екологічне право [Текст] : навч. посіб. / [К. Р. Резворович та ін.] ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. - Дніпро : Біла К. О. [вид.], 2020. - 317 с.
4. Екологічне та земельне право України. Тестові завдання [Текст] : навч.-метод. посіб. / [Н. В. Войцеховський та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, зав. каф. публ. права Руслани Гаврилюк ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, Юрид ф-т, Каф. публ. права. - Чернівці : ЧНУ : Рута, 2020. - 279 с.
5. Клименко М.О., Прищепя А.М., Стецюк Л.М., Брежицька О.А. Екологічне інспектування. Навчальний посібник (стереотипне видання). Практикум. Херсон: Олді Плюс, 2024. 228 с.

Допоміжна література

1. Бондарчук С.П., Бондарчук Л.Ф., Мерленко І.М. Забезпечення охорони та раціонального використання земельних ресурсів ОТГ шляхом ефективної взаємодії територіальних громад із Державною екологічною інспекцією. Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Херсон, 04-05 березня 2021 року). – Херсон: ХДАЕУ, 2021. –с. 259-263.
2. Бондарчук С.П., Бондарчук Л.Ф. Екологічна оцінка та раціональне використання земельних ресурсів територіальних громад районів Волинської області. /Збірник VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Управління та раціональне використання земельних ресурсів в територіальних громадах у повоєнний період.– Херсон: ХДАЕУ, 2024. с.
3. Anatoliy Tryhuba, Vitaliy Boyarchuk, Inna Tryhuba, Oksana Ftoma, Vasyl Tymochko, Sergii Bondarchuk. Model of Assessment of the Risk of Investing in the Projects of Production of Biofuel Raw Materials // 15th International Scientific and Technical Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT), 2021, vol. 2, pp. 151-154

4. Екологічне інспектування [Текст] : навч. посіб. / П. П. Бігун, Ю. Ю. Овчинникова, І. В. Березовський ; Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса, Біол. ф-т, Каф. зоології та екології. - Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. - 301 с.
5. Екологічне інспектування. Практикум : навч. посіб. / М. О. Клименко, А. М. Прищепа, Л. М. Стецюк, О. А. Брежицька. - Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. - 228 с.
6. Свояк, Н.І. Природоохоронне інспектування: практикум. / Н.І. Свояк. - Черкаси: ТОВ «Маклаут», 2009. - 262 с
7. Сівак, В.К. Природоохоронне інспектування: навч. посіб. / В.К. Сівак, О.М. Данілова. - 2-е вид., перероб. і доп. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 168 с.
8. Андрейцев В.І. Екологія і закон: Екологічне законодавство України. У 2-х кн. - К: Юрінком Інтер, 1998 – 250 с.
9. Боголюбов В.М., Клименко М.О. та ін. Екологічне інспектування: - підручник Херсон.: Олді-плюс, 2012. -446 с.
10. Екологічне інспектування [Текст] : навч. посіб. / В. В. Власенко [та ін.]. - Вінниця : Едельвейс і К, 2011. - 190 с.
11. Екологічне інспектування [Текст] : навч. посіб. / Аптекарь М. Д., Косенко В. Ф. ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Луганськ : Ноулідж, 2012. - 219 с.
12. Екологічне інспектування [Текст] : навч. посіб. / В. В. Шаравара, І. В. Федорчук ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Природн. ф-т, Каф. географії та екології. - Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2014. - 259 с.
13. Закон України «Про охорону атмосферного повітря». – Збірник законодавчих актів: Законодавство України про охорону навколишнього середовища. – Київ, Парламентське видавництво. – 2006, с. 79-95.
14. Закон України «Про охорону земель». – Збірник законодавчих актів: Законодавство України про охорону навколишнього природного середовища. – Київ, Парламентське видавництво. – 2006, с. 96-119.
15. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель». – Збірник законодавчих актів: Законодавство України про охорону навколишнього природного середовища. – Київ, Парламентське видавництво. 2006, с. 120-129.

Екологічне інспектування [текст]: Методичні вказівки до виконання практичних робіт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Екологія» спеціальності Е2 Екологія галузі знань Е Природничі науки, математика та статистика денної та заочної форм навчання/уклад. Бондарчук С.П. Луцьк : ЛНТУ. 2026. 84 с.

Комп'ютерний набір
Редактор

С.П.Бондарчук
С.П.Бондарчук

Відділ іміджу та промоції
Луцького національного технічного університету 43018, м. Луцьк,
вул. Львівська,75
Друк – Відділ іміджу та промоції ЛНТУ